

II RIIGIKOGU

5. istungjärk. **Protokoll nr. 124 (10).** 1924. a.

II Riigikogu koosolek 20. juunil 1924 a.
kell 1.05 min. p.

Kokku on tulnud 81 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **F. Akel**, rahaminister **O. Strandman**, põllutöömihister **A. Kerem**, kohtuminister **R. Gabrel**, töö-koolekandeminister **Chr. Kaarna**, sõjaminister **O. Amberg**, teedeminister **K. Kark**, siseminister **Th. Rõuk**, haridusminister **H. B. Rahamägi**.

P ä e w a k o r d :

1. Kostja kohtusse kutsumise ja tagaselja otsuste täitmise korra muutmise seadus — III lugemisel.

2. Laewade mõõtmise seadus — III lugemisel.

3. Piimasaaduste wäljaweo kontrolli seadus — III lugemisel.

4. Seadus wastutuse kohta Tallinna linnawalitsuse laenu eest — III lugemisel.

5. Eesti wabariigi ja Saksa riigi wahel ilmasõja tagajärjel tekkinud nõudmiste õiendamise kokkuleppe kinnitamise seadus — III lugemisel.

6. Awalikkude algkoolide seaduse § 24 märkuse kustutamise seadus — III lugemisel.

7. Seadus õlikiwiõlide wäljaweo tollimaksudest wabastamise kohta — III lugemisel.

8. Teedeministeeriumi 1924 a. eelarwesuunmadest maakonnawalitsustele toetuse andmise seadus — III lugemisel.

9. Maksujõuetuks tunnustatud wõlgnikkude wahiallpidamise kohta käiwa Wene ajutise walitsuse 1917 a. 15. mai määruse muutmisseadus — III lugemisel.

10. Sadamamaksude seadus — III lugemisel.

11. Omawalitsuste maksuseaduste muudatuste seadus — III lugemisel.

12. Kuldraha üksuse kindlaksmääramise ja kuldrahas lepingute sõlmimise seadus — III lugemisel.

13. Riigiasutuste töö koondamise seadus — III lugemisel.

14. Riigikogu istungjärgu waheaja määramise küsimus.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**, pärast abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Koosolek algab kell 1.20 min.

1. Päewakorra Juhataja J. Tõnisson: Awan Riigikogu koosoleku. On järgmine ettepanek päewakorda täiendada: wõtta 1-ks päewakorra-punktiks põllumajandusliikude õperaamatute kirjastamise laenu seadus — III lugemisel ja 2-ks päewakorra-punktiks põllumajandusliikude kutsekoolide ja katsejaamade riikliku toetuslaenu fondi seadus — III lugemisel. Peale selle on rkl. Jürna poolt ette pandud wõtta päewakorra 1-ks punktiks komisjonide täiendawad walimised.

Rahaminister O. Strandman: Neljapäewasel Riigikogu koosolekul wõeti wastu arupärimine Wabariigi Walitsusele maaparanduse ja ühispüimatalituste ehitamise laenude sulgumise asjus. Wabariigi Walitsuse nimel on mul au teatada, et Wabariigi Walitsus on walmis selle arupärimise peale wastama tänasel koosolekul. Teen sellekohase ettepaneku, et see tänasesse päewakorda wiimaseks punktiks wõetakse. (K. Wirma, sd.: Wiimaseks punktiks.)

Juhataja J. Tõnisson: Ettepanek on tehtud Wabariigi Walitsuse wastamine arupärimise peale wõtta wiimaseks päewakorra-punktiks.

M. Martinson (põl.): Teen ettepaneku Wabariigi Walitsuse wastamist põllumeeste rühma arupärimise peale wõtta peale punkt 13-da, see tähendab, eelwiimaseks päewakorra-punktiks.

K. Wirma (sd.): Kui Riigikogu nüüd jälle wõtab omale uut tööd juurde, ja tahab kõrwale kalduda sellest töökawast, mis oli waremalt üles seatud, siis on minul isiklikult kahtlus selles, kas Riigikogu jaksab seda küsimust täies ulatuses läbi wõtta. Niipalju peaks aga Riigikogu siiski jaksama, et ta Wabariigi Walitsusele wõimaldaks selle küsimuse kohta sõna wõtta. Kas ta läbirääkimisi jõuab

läbi wiia, mis selle küsimuse juures wähest 2—3 päewa wõiksid kesta, selle juures ma kindlasti kahtlen ja sellepärast toetan ma seda ettepanekut, et see küsimus wiimaseks päewakorra-punktiks jääks. Nii kaua, kui Riigikogu jaksab, nii kaua ta arutagu, kui ei jaksa enam, noh, siis minnakse warem koju. Nõndawiisi, et ma toetan seda ettepanekut, et see küsimus jääks wiimaseks päewakorra-punktiks. (K. Ast, sd.: Kui Wiljandi rong liikuma hakkab, siis aurawad põllumehed iseenesest ära.)

M. Martinson (põl.): Mäletawasti wõeti eilehommikul koosolekul põllumeeste rühma arupärimine peaaegu kõigi rühmade toetusel wastu, tähendab, leiti see tähtis olewat meie põllumajanduse kohta. Kui nüüd tahetakse wastamine selle arupärimise peale asetada sarnasse seisukorda, kus läbirääkimised wõiwad katkeda kwoorumi puudusel, kui inimesed enam ei püsi siin istuda, seda seisukohta ei saa kuidagi eilse seisukohaga wõrrelda. Kui eile oldi sellel seisukohal, et see küsimus wäga tähtis on, täna aga leigus selle küsimuse wastu walitseb, siis ei suuda meie seda põhjust mõista. Kordan weel oma ettepanekut seda küsimust wõtta mitte wiimaseks, waid eelwiimaseks päewakorra-punktiks. (L. Johanson, sd.: Magusroog tuleb wiimaseks.)

Juhataja **J. Tõnisson**: Esitatud on mitu ettepanekut päewakorra täiendamise kohta. Kõigepealt panen hääletamisele ettepaneku wõtta 1-ks päewakorra-punktiks põllumajandusliikude õperaamatute kirjastamise laenu seadus — III lugemisel ja 2-ks punktiks põllumajandusliikude kutsekoolide ja katsejaamade riikliku toetuslaenu fondi seadus — III lugemisel. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

2-ks panen hääletamisele rkl. Jürna ettepaneku 1-ks päewakorra-punktiks wõtta komisjonide täiendawad walimised. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Siis tuleb hääletamisele rahaministri poolt tehtud ettepanek wõtta päewakorda Wabariigi Walitsuse wastamine eile wastu wõetud arupärimise peale. See on esi-

teks põhimõttelikult, kas teda üldse päewakorda wõtta wõi mitte. Pärast panen hääletamisele, kas teda wõtta wiimaseks wõi eelwiimaseks päewakorra-punktiks. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud seda punkti päewakorda wõtta.

Nüüd on ettepanek 1) wõtta see küsimus wiimaseks päewakorra-punktiks ja 2) wõtta teda eelwiimaseks päewakorra-punktiks. Kui wõetakse ta wiimaseks päewakorra-punktiks, siis on rkl. Martinson'i ettepanek tagasi lükatud, ja sellest palun siis järeldusi teha.

Panen nüüd hääletamisele ettepaneku seda küsimust wiimaseks päewakorra-punktiks wõtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

2. Põllumajandusliikude õperaamatute kirjastamise laenu seadus — III lugemisel. (Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürgenstein** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega pealkiri, § 1 ja § 2):

Põllumajandusliikude õperaamatute kirjastamise laenu seadus.

§ 1. Põllutööministeeriumile riigi 1924 a. eelarwes (operatsiooni fondid § 7) määratud krediit 3.000.000 mk. tarwitatakse laenu andmiseks kirjastusühisusele „Agronoom“ põllumajandusliikude õperaamatute kirjastamiseks.

§ 2. Wabariigi Walitsusel on õigus laenu wäljaandmise korra, nõuetawate kindlustuste, protsentide määra ja tasumise kohta määrusi wälja anda.

Juhataja **J. Tõnisson**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürgenstein**: Et redaktsiooni komisjon II ja III lugemise waheajal seaduse on läbi waadanud, teen ettepaneku seadus wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Tõnisson**: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

3. Põllumajanduslikkude kutsekoolide ja katsejaamade riikliku toetuslaenu fondi seadus—III lugemisel. (Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Zimmerman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawa enamusega pealkiri ja §§ 1—5):

Põllumajanduslikkude kutsekoolide ja katsejaamade riikliku toetuslaenu fondi seadus.

§ 1. Põllutöoministeriumi juurde asutatakse põllumajanduslikkude kutsekoolide ja katsejaamade riikliku toetuslaenu fond, millest koolide ja katsejaamade ja nendega ühenduses olevate majapidamiste hoonete ehitamiseks ja kordaseadmiseks ning koolide ja katsejaamade sisseseadmiseks nende ülewalpidajatele laenu ja laenu protsentidest ühekordseid erakorralisi toetussummasid antakse.

§ 2. Põllumajanduslikkude kutsekoolide ja katsejaamade riikliku toetuslaenu fondiks arwatakse:

a) riigi 1924 a. eelarwes määratud 20.000.000 marka ja edaspidi sama fondi täienduseks määratawad krediidid;

b) pt. a tähendatud krediitidest väljantud laenude ning ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal Wabariigi Walitsuse poolt 20. augustil 1920 a. wastuwõetud määruse põhjal põllutöökoolide ülewalpidajatele antud 4.705.200-margalise laenu ja Riigikogu poolt 8. märtsil 1923 a. wastuwõetud seaduse põhjal Eesti sordiparanduse seltsile antud 2.000.000-margalise laenu tasumiseks, intressidena ja wiiwustrahwina maksetawad summad.

§ 3. Laenu antakse kunni 35 aasta peale, arwates tähtaega laenu väljaandmise aastale järgnewast 1. jaanuarist.

§ 4. Laenu protsentidena sissetulnud summadest wõiwad põllutöökoolide ja katsejaamade ülewalpidajad § 1 tähendatud otstarbeks erakorralisi mittetagasinõuetawaid toetussummasid saada põllutöoministeriumi ettepanekul Wabariigi Walitsuse otsusel. Senni kunni ehitusfondi laenu protsente saadud ei ole, wõib erakorralisi toetussummasid anda ka fondist enesest, kuid nii, et nende kogusumma millalgi ei ulataks üle 10% fondist ja et need hiljem laenu protsentidest kaetakse.

§ 5. Wabariigi Walitsusel on õigus wälja anda määrusi fondi walitsemise, intresside määra, laenude wäljaandmise,

kindlustuste, tasumise ning fondist toetussummade määramise kohta.

Juhataja **J. Tõnisson**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel vastu wõetud.

Aruandja **J. Zimmerman**: See seadus on mõnede redaktsiooni komisjoni liigete poolt läbi waadatud ja on leitud, et teda wõib vastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata. Teen ettepaneku käesolewat seadust vastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu wõetud.

4. Kostja kohtusse kutsumise ja tagaselja otsuste täitmise korra muutmise seadus—III lugemisel. (Üldkomisjoni aruandja **J. Jaakson** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega pealkiri, I ja II osa):

Kostja kohtusse kutsumise ja tagaselja otsuste täitmise korra muutmise seadus.

I.

Tsiwiil-kohtupidamise seaduse §§ 58, 58¹, 150, 151, 155, 293, 295, 296, 726, 728 ja 835¹ pannakse maksma järgmises redaktsioonis:

§ 58. Nõudekirja järele kutsub rahukohtunik kostja kohtusse kas kutsekirjaga, kui nõudja on üles andnud kostja elukoha, wõi kuulutuse teel ajalehtedes § 293 ettenähtud juhtumustel.

§ 58¹. Kohtusse kutsumist kuulutuse teel toimetatakse, käsitades §§ 294—298, 301, 302 ja 309—311 määrusi.

§ 150. Tagaselja otsuse ärakiri saadetakse kostjale saatekirjaga. Kui tagaselja otsus on tehtud kostja vastu, keda kuulutuse teel ajalehtedes kohtusse kutsuti (§ 293), siis kuulutatakse tagaselja resolutsioon „Riigi Teatajas“ ja § 295 tähendatud eraajalehes.

§ 151. Kahe nädala jooksul pärast tagaselja otsuse kättesaamist on kostjal õigus esitada rahukohtunikule kaja tagaselja otsuse peale, paludes nõudjat wälja kutsuda ja asja uuesti läbi waadata.

Kui tagaselja resolutsioon on kuulutatud ajalehtedes (§ 150), siis võib kostja nimetatud palwega kohtusse pöörata kahe nädala jooksul arwates kuulutamise päewast „Riigi Teatajas“.

§ 155. Appellatsiooni kaebuse esitamise tähtaeg kohtu esimese tagaselja otsuse peale arwatakse nii nõudjale kui ka kostjale kas sellest päewast, mil kostja tagaselja otsuse ärakirja kätte sai, wõi sellest päewast, mil kostjale otsuse täitmise kutse kätte anti, selle järele, kumb neist warem sündis. Kui tagaselja resolutsioon on kuulutatud ajalehtedes (§ 150), siis arwatakse appellatsiooni kaebuse tähtaeg resolutsiooni kuulutamise päewast „Riigi Teatajas“. Kui tagaselja otsuse peale esitatud kaja tagajärjel on uus kohtuotsus tehtud, siis arwatakse selle otsuse peale antawa appellatsiooni kaebuse tähtaeg üldalustel — otsuse wäljakuulutamise päewast.

§ 293. Kostja, kelle elukoht nõudjale teadmata, kutsutakse kohtusse kuulutuse teel ajalehtedes. Samas korras kutsutakse kohtusse kostja, kelle elukoht on riigis, kuhu kutse saatmine wastawa konwentsiooni puudusel wõi muil põhjustel wõimatu.

§ 295. Kohtukutse kuulutatakse „Riigi Teatajas“ ja ühes suuremas igapäew ilmuwas eraajalehes.

Eraajalehes kuulutamise kulu maksab nõudja kohtule sisse ühes § 857 ettenähtud tasuga kuulutuse eest „Riigi Teatajas“.

§ 296. Kohtuminister määrab kindlaks ja awaldab iga aasta lõpul „Riigi Teatajas“, missuguses eraajalehes kohtud järgmise aasta jooksul kuulutusi (§ 295) peawad awaldama.

§ 726. Kui tagaselja otsus on tehtud kostja wastu, keda kuulutuse teel ajalehtedes kohtusse kutsuti (§ 293), siis kuulutatakse tagaselja resolutsioon „Riigi Teatajas“ ja § 295 tähendatud eraajalehes.

§ 728. Kaja esitamise tähtaeg arwatakse kas sellest päewast, mil kostja tagaselja otsuse ärakirja kätte sai, wõi sellest päewast, mil kostjale otsuse täitmise kutse kätte anti, selle järele kumb neist warem sündis. Kui tagaselja resolutsioon on kuulutatud ajalehtedes (§ 726), siis arwatakse kaja esitamise tähtaeg resolutsiooni kuulutamise päewast „Riigi Teatajas“.

§ 835¹. Tähtaega kaja kui ka appellatsiooni kaebuse esitamiseks tagaselja otsuse peale, mis awaldatud kuulutuse teel

ajalehtedes (§§ 150 ja 726), võib kohus kostjale uuendada, peale eelmises paragrahwis (835) ettenähtud juhtumuste, kasel korral; kui wiiwitus kaebuse esitamises kohtule tekkis sellest, et kostja ei saanud teateid tema wastu tehtud ja ajalehtedes kuulutatud tagaselja otsusest. Tähtaja uuendamise palwet võib kostja kohtule esitada kolme aasta jooksul arwates kohtu tagaselja resolutsiooni kuulutamise päewast „Riigi Teatajas“.

Märkus. See paragrahw ei ole maksew abielulahutamise asjus.

II.

Käesolew seadus on maksew ka enne tema maksmahakkamist alustatud asjade kohta, kui tagaselja otsus weel ei ole seasjõusse astunud.

Juhataja **J. Tõnisson**: Asun lõpuhäälendamisele. (Hääletakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhäälendamisel wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson**: Käesolewa seaduse redaktsioon on üksikute redaktsiooni komisjoni liigete poolt läbi waadatud ja heaks kiidetud. Teen ettepaneku käesolewat seadust lõpulikult wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

5. Laewade mõõtmise seadus — Üldkomisjoni aruandja **J. Jaakson** kannab III lugemisel.

ette ja eraldi häälendamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega pealkiri ja §§ 1—20):

Laewade mõõtmise seadus.

§ 1. Laewade mahutuse mõõtmist toimetatakse Eestis Moorsomi süsteemi põhjal, Wabariigi Walitsuse poolt wäljaantawate laewamõõtmise määruste järele. Üksus, milles laewamahutust arwestatakse, nimetatakse „registertonniks“. Registertonn loetakse wõrdseks saja Inglise kantjalaga ehk 2,83 kantmeetriga.

§ 2. Iga Eesti laew brutto mahutusega 20 reg. ton. wõi rohkem peab enne ärilistel otstarbetel sõiduks tarwitamist mõõdetud ning sellekohase mõõtkirjaga warustatud olema.

On laew wäljamaal Eesti omaniku arwel ehitatud wõi on wäljamaa laew Eesti omaniku omanduseks üle läinud, talitatakse niisuguse laewa mõõtmise asjas, nagu ette nähtud kaubalaewade mõõtmise ja registreerimise korralduse §§ 14, 15, 16 ja 17 (seadus nr. 45, 1919 a. „Riigi Teataja“ nr. 18). Ainult sel korral, kui laew wäljamaa sellekohaste ametasutuste poolt Eestis makswate laewamõõtmise määruste järele mõõdetud ja sellekohane mõõtkiri wälja antud, antakse temale ülemõõtmiseta Eesti mõõtkiri wälja, kuid see käib ainult välisriikide kohta, kes Eestiga konventsiooni sõlminud mõõtkirjade wastastikku tunnustamise kohta.

§ 3. Eesti piirides sõitwad wäljamaa kaubalaewad kuulwad mõõtmise alla samastel alustel, kui Eesti laewad. Mõõtmisest wabastatakse ainult nende riikide laewad, kes mõõtkirjade wastastikku tunnustamise kohta Eestiga konventsiooni sõlminud, ehk konventsioonita Eesti mõõtkirju tunnistawad ja omi laewu mõõdawad samastel alustel, kui Eestis.

§ 4. Kui Eesti piirides sõitwa wäljamaa laewa puhtmahutus on wälja arwatud teistsugustel alustel, kui Eestis, aga Moorsomi süsteemi järele, wõib kunni küsimuse lahendamiseni konventsiooni teel esialgu ülemõõtmisest loobuda ja laewa puhtmahutust ümber arwata Eestis makswate määruste järele nende andmete põhjal, mis laewa kodumaa ametasutuste poolt wäljaantud mõõtkirjas tähendatud, aga ainult sel korral, kui Eesti laewade kohta samuti talitatakse laewa kodumaa sellekohaste ametasutuste poolt.

§ 5. On laewal peale mõõtkirja wäljaandmist ümberehitus wõi teine tema mahutuse peale mõjuw muudatus ette wõetud, tuleb uus mõõtmise toime panna. Kus laewa peamõõdud muutunud, peab ümbermõõtmise täielik olema, mille kohta uus mõõtkiri wälja antakse. Teistel juhitud mõõdetakse üle ainult muudetud osad ja kantakse wastawad õiendused endisesse mõõtkirja.

Laewa puhtmahutuse peale mõjuwate muudatuste üle, mis pärast mõõtkirja wäljaandmist ette wõetud ja mõõtkirjas mitte ära tähendatud, on nii Eesti, kui ka wäljamaa laewa omanik wõi juht kohustatud laewa sisse klaarimisel kirjalikult sadamakapteni teatama.

§ 6. On laew koorma all wõi sarnases olukorras, mis tema täielikku mõõtmist takistab, wõib mõõtmist toime panna tähendatud kujul § 1 nimetatud määruste

sellekohase juhise järele ja wälja anda ajutist mõõtkirja, missugune kunni täieliku mõõtmiseni maksew, mitte aga üle kolme kuu ajutise mõõtkirja wäljaandmise päewast arwates.

§ 7. Laewamõõtmist teostatakse mereasjanduse peawalitsuse järelwalwel, selleks tema poolt määratud laewamõõtjate kaudu mereasjanduse peawalitsuse alalisest koosseisust wõi isikutest wäljapool koosseisu, kellel teoreetilisi teadmisi ja praktilisi kogemusi sel alal. Wiimasel nimetatud laewamõõtjatele maksetakse tasu teedeministri poolt kinnitatud erinormide põhjal. Laewamõõtjalt, kes riigiteenistuses ei seisa, wõetakse ametiwanne enne kohuste täitmisele asumist. Mereasjanduse peawalitsus määrab kindlaks laewamõõtjate asukoha (sadama) ja igapähe tegewuspiirkonna.

§ 8. Laewamõõtmise soowi peab laewaomanik wõi juht klaarimisel kirjalikult awaldama sadamakapteni kaudu laewamõõtjale, kes kohustatud on mitte hiljem, kui järgmisel päewal mõõtmisele asuma, kui selleks seaduslikku takistust wõi kui teise tähtaja kohta kokku lepitud ei ole.

Eestis ehitatawate laewade mõõtmise kohta on ehitaja wõi omanik kohustatud aegsasti kirjalikult teatama mereasjanduse peawalitsusele, juurde lisades tarwilikud joonestused.

§ 9. Laewaomanik wõi juht on kohustatud laewamõõtjale mõõtmisel tarwilikku tööjõudu ja laewa kohta kõik nõutud teated andma, samuti laewamõõtja nõudmisel tühjendama ja puhastama laewaruumid, kui see mõõtmise toimepanemiseks tarwilik.

§ 10. Kõik laewamõõtmisel saadud mõõdud ja teised tarwilikud andmed ühes nende peale põhjendatud laewa mahutuse arwestustega kantakse laewamõõtja poolt selleks sissesetatud laewamõõtmise raamatusse, millest täielik wäljawõte kolme päewa jooksul peale mõõtmise lõpetamist mereasjanduse peawalitsusele saadetakse.

Tähendatud wäljawõtte põhjal seatakse mereasjanduse peawalitsuse poolt mõõtkiri kokku kolmes eksemplaris, millest üks antakse wälja laewaomanikule wõi juhile, teine laewamõõtjale, kuna kolmas mereasjanduse peawalitsusele jääb. Andmed mõõdetud laewade kohta kantakse mereasjanduse peawalitsuse poolt sellekohasesse nöörraamatusse.

M ä r k u s. Mõõtkirjade planketid ja nöörraamat mõõdetud laewade sissekand-

miseks walmistatakse teedeministeeriumi poolt kinnitatud wormi järele.

§ 11. Mõõtkirjad seatakse kokku Eesti ja Inglise keeles. Mõõtkirjades tähendatakse ära: laewa nimi, laewale määratud kutsesignaal rahwuswaheliste signaalide järele, kus sadamas registreeritud, laewaomaniku nimi ja perekonnanimi, millal ja mis materjaalist ehitatud, laewaehitaja nimi, laewa tundemõõdud ja andmed ning mõõtmise põhjal wäljaarwatud laewa täismahutus (brutto) ja puhtmahutus (netto) registertonnides ja kantmeetrites.

§ 12. Enne mõõtkirja wäljaandmist on laewaomanik wõi juht kohustatud laewamõõtja korraldusel laewa suurluugi tagumisel äärel olewasse dekkpalki wõi komingisse allpool dekki wõi, kui laew dekitata, seespool ülemisesse kinnisesse pärapalki sisse lõikama, põletama wõi teistsugusel sarnasel wiisil üles tähendama laewa rahwusmärgi, mahutuse ning mõõtmisaasta.

On laewamõõtmine wäljamaal toimetatud ja laew peale seda otsekohe kodumaale ei tule, siis on laewajuht kohustatud pärast mõõtkirja kättesaamist warustama laewa eelpoolnimetatud rahvus- ja mahutusmärkidega.

Seda ei tehta, kui laewale wälja antud ajutine mõõtkiri.

§ 13. Mõõtkirja kaotamisest on laewaomanik wõi juht kohustatud wiibimata teatama mereasjanduse peawalitsusele. Wiimase poolt kuulutatakse mõõtkirja kaotamisest laewaomaniku wõi juhi kulul „Riigi Teatajas“ ja antakse temale wälja mõõtkirja dublikaat.

§ 14. Laewa mõõtmise seaduse ja määruste täitmise järele walwab mereasjanduse peawalitsus temale alluwate asutuste ja ametnikkude kaudu. Kui selgub, et mõõtmine ei ole õieti toimetatud wõi ette on tulnud kõrwalkaldumisi käesolewast seadusest ja makswatest määrustest, peab mereasjanduse peawalitsus wiibimata toime panema kontrollmõõtmise ja tarbekorral endise mõõtkirja asemel uue wälja andma.

§ 15. Laewaomanikul wõi juhil jääb õigus laewa mõõtmise ja selle põhjal wäljaantud mõõtkirja kohta kaebusi anda teedeministrile, kelle korraldusel kontrollmõõtmine selleks määratud komisjoni poolt toime pannakse. Kui selgub, et kaebus põhjendatud oli, sünnib kontrollmõõtmine tasuta.

§ 16. Laewamõõtmise eest maksab laewaomanik wõi juht mereasjanduse peawalitsusele enne mõõtkirja wäljaandmist sellekohase tasusumma riigi sissetulekute arwele.

Tasunormid määrab teedeminister.

§ 17. Kolme aasta jooksul käesolewa seaduse maksmapanemise päewast arwates peawad kõik laewad, mis endiste seaduste ja määruste järele mõõdetud, uute mõõtkirjadega warustatud olema.

§ 18. Laewaomanikult wõi juhilt, kes ei teata sadamakaptenile laewa puhtmahutuse peale mõjuwatest muudatustest eespool § 5-das ettenähtud juhtumustel, nõutakse karistusena sisse laewa õigele mõõdule wastawad sadamamaksud kahekordses määras kogu aja eest, mille kestel laew peale puhtmahutuse muutmist Eesti wabariigi sadamates on käinud.

§ 19. Käesolewa seaduse jõusseastumisega kaotawad makswuse kaubanduse seadustiku §§ 108—121 (S. k. XI k. 2 jagu) ja kaubalaewade mõõtmise ja registreerimise korralduse §§ 18—26 (sead. nr. 45, „Riigi Teataja“ nr. 18 — 1919 a.).

§ 20. Käesolew seadus hakkab maksma 1. nowembril 1924 a.

Juhataja **J. Tõnisson**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson**: Käesolew seadus on üksikute redaktsiooni komisjoni liigete poolt läbi waadatud, sellepärast panen ette käesolewat seadust wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

6. Piimasaaduste (Rahaasjanduse wäljaweo kontrolli komisjoni arurolli seadus — andja **A. Jürman III lugemisel.** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega pealkiri ja §§ 1—10):

Piimasaaduste wäljaweo kontrolli seadus.

I.

§ 1. Piima ja piimasaadusi võib Eestist välja vedada ainult selles seaduses ettenähtud korras.

Märkus. Piimasaadused kunni 20 kgr. raskuseni, mis postpakkides ehk teisel viisil raudteel ehk laeval saadetakse ehk kaasa võetakse isiklikuks tarvituseks, ei kuulu käesoleva seaduse alla.

§ 2. Isikud ja asutused, kes soovivad Eestist piimasaadusi välja vedada, on kohustatud selleks luba nõutama. Tähen- datud luba annab välja põllutöominister kokkuleppel kaubandusministriga.

§ 3. Piimasaaduste väljaveo kontrolli teostab põllutöoministerium wastawate organide kaudu.

§ 4. Välja vedada võib ainult niisugust wõid ja juustu, mis on walmistatud põllutöoministeriumi poolt registreeritud piimatalitustes, põllutöoministeriumi sellekohaste kontrollmärkidega warustatud ja põllutöoministri wastawate erimääruste järele väljaveoks kõlblikuks tunnustatud.

§ 5. Piimasaaduste väljaveo kontrolli teostamise kulude katteks võetakse väljaveetawate piimasaaduste pealt erimaksu, mille normi määrab kindlaks Wabariigi Walitsus põllutöoministri ettepanekul.

Käesolewas paragrahwis tähendatud erimaks ei wõi tõusta üle ¼% väljaveetawate piimasaaduste hinnast.

§ 6. Põllutöoministril on õigus käesolewa seaduse teostamiseks erimäärusi välja anda.

II.

§ 7. Ettetwõtete juhatajaid ja üksikuid isikuid, kes § 4 nimetatud kontrollmärki- sid käesolewa seaduse wõi selle seaduse § 6 põhjal põllutöoministri poolt välja- antawate erimääruste wastaselt tarwita- wad, karistatakse rahatrahwiga kunni 50.000 margani wõi arestiga kunni 1½ kuuni; peale selle võib kohus süüdlastelt isikutelt kui ka ettetwõtetelt, kelle juhata- jateks süüdlased isikud olid, ära wõtta kontrollmärkide tarwitamise õiguse kunni ühe aastani.

§ 8. Ettetwõtete juhatajaid ja üksikuid isikuid, kes väljaveoks kõlblikkude piim- asaaduste hulgas esitawad väljaveo kontrollile teadlikult väljaveoks mitte- kõlblikka piimasaadusi, karistatakse rahatrahwiga kunni 100.000 margani wõi arestiga kunni 3 kuuni; peale selle võib

kohus süüdlastelt isikutelt ja ettetwõte- telt, kelle juhatajateks süüdlased isikud olid, ära wõtta õiguse piimasaadusi välja vedada kunni 2 aastani.

Sama karistuse alla langewad ette- wõtete juhatajad ja üksikud isikud, kes piimasaadusi välja weawad ehk välja- weoks katset teewad, ilma saaduste esi- tamata selleks sissesetatud väljaveo kontrollile.

§ 9. Selle seaduse §§ 7 ja 8 ettenäh- tud süüteod alluwad rahukohtule.

§ 10. Põllutöoministril on õigus §§ 7 ja 8 ettenähtud käesolewa seaduse ja väljaveo erimääruste rikkumise korral ajutiselt kunni kohtuotsuse seadusjõusse astumiseni süüdistatawatelt isikutelt ja ettetwõtetelt, kelle juhatajateks süüdistata- wad isikud olid, ära wõtta kontroll- märkide tarwitamise ning piimasaaduste väljaveo õiguse.

Juhataja **J. Tõnisson**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürman**: Panen ette seadus wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata, sest üksikud redakt- siooni komisjoni liikmed on seaduse teksti juba läbi waadanud.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääle- tatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

7. Seadus wastu- Rahaasjanduse
tuse kohta Tal- komisjoni aru-
linna linnawalit- andja E. Weber-
suse laenu eest — man (loeb): Seadus
III lugemisel. wastutuse kohta Tal-
linna linnawalitsuse
laenu eest.

Juhataja **J. Tõnisson**: Riigi- kogu liigete M. Martinson'i, J. Hünerson'i ja teiste poolt on tehtud kirjalik ettepa- nek käesolewat seadust kinniselt hääle- tada. Kodukorra § 83 järele on õigus kümnel Riigikogu liikmel kinnist hääleta- mist nõuda. Et käesolewa seaduse kinnist hääletamist nõuawad ükskeist Riigi- kogu liiget, siis tuleb ta kinnisele hääle- tamisele. Kas nõutakse kõigi üksikute osade kinnist hääletamist? (Wahel- hüüded: Kinnist lõpuhääleta- mist.) Üksikute osade kinnist hääleta-

mist ei nõuta seega mitte, nõutakse kin-
nist hääletamist lõpuhääletamisel.

Panen pealkirja hääletamisele. (Hää-
letatakse.) Nähtawa enamuse-
sega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **E. Weberman** (loeb):
Wabariigi Walitsust wolitatakse and-
ma riigikassa garantiid Tallinna linna
omawalitsuse poolt weewärgi ehitami-
seks tehtawa sajatuhande naelsterlingi
suuruse laenukapitaali ja intresside täht-
ajalise tasumise eest.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääle-
tatakse.) Nähtawa enamusega
on seaduse tekst wastu wõetud.

Lõpuhääletamine sünnib kinniselt, pa-
lun hääletamise sedelid välja jagada. Kes
on seaduse wastuwõtmise poolt, kirjutab
sedelile „poolt“ ja kes wastu, kirjutab
„wastu“. (Rahwasaadikud anna-
wad sedelid ära.) Kas tehakse ette-
panekuid sedelite lugemise korra kohta?
(Wahelhüüded: Juhatuses hoo-
leks!) Teisi ettepanekuid ei ole, loen
ettepaneku wastuwõetuks. Palun juha-
tuse liikmeid asuda sedelite lugemisele.
(Sekretäär T. Kalbus ja abi-
sekretäär J. Wainloewad hää-
letamise sedelid.) Hääletamise ta-
gajärjed on järgmised: poolt on antud 35
häält, wastu 28, tühje sedelid 1, sellega
on käesolew seadus lõpuhää-
letamisel wastu wõetud.

Aruandja **E. Weberman**: Teen
ettepaneku seadus wastu wõtta ilma re-
daktsiooni komisjoni andmata, sellepä-
rast, et üksikud redaktsiooni komisjoni
liikmed on ta juba läbi waadanud.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääle-
tatakse.) Nähtawa enamusega
on ettepanek wastu wõetud.

8. Eesti wabariigi (Rahaasjanduse
ja Saksa riigi wa- komisjoni aru-
hel ilmasõja taga- andja **W. Hassel-
järjel tekkinud blatt** kannab
nõudmiste õiend- ette ja eraldi
mise kokkuleppe hääletamisel
kinnitamise sea- wõetakse wastu
dus — III luge- nähtawa ena-
misel. misel. musega peal-
kiri, ja §§ 1—3):

Eesti wabariigi ja Saksa riigi wahel
ilmasõja tagajärjel tekkinud nõudmiste

õiendamise kokkuleppe kinnitamise sea-
dus.

§ 1. Eesti wabariigi ja Saksa riigi
wahel ilmasõja tagajärjel, iseäranis Saksa
sõjawägede wiibimisest Eesti wabariigi
territooriumil tekkinud nõudmiste õiend-
amise kokkulepe, mis sõlmitud Tallinnas
27. juunil 1923 a., tunnustatakse kinnita-
tuks.

Kokkuleppe tekst awaldatakse alljärg-
newalt ühes käesolewa seadusega.

§ 2. Käesolewa seaduse § 1 nimeta-
tud kokkuleppe põhjal Eesti wabariigi
poolt ülewõetaw kohustus, tasuda Eesti
kodanikkudele ning seltsidele, kelle juha-
tuse asukoht kahjusaamise ajal praeguses
Eesti riigi piirides oli, Saksa riigi wastu
sihitud nõudmisi, mis tekkinud ilmasõja
tagajärjel, eriti Saksa sõjawägede wiibi-
misest Eesti wabariigi territoriumil, teos-
tatakse harilikus korras.

Kõik kahjusaajad, kelle nõudmised
Saksa riigi wastu rekwireerimise ja sõja-
kahjude hindamise peakomisjoni poolt
on otsustatud rahuldada, kui nad soowi-
wad kahjutasu saada Eesti wabariigilt, on
kohustatud sellest teatama rekwireeri-
mise ja sõjakahjude hindamise peakom-
isjonile kolme kuu jooksul käesolewa
seaduse maksmahakkamise päewast ar-
wates.

Nõudmised, mis on esitatud wõi kind-
laks määratud mitte Eesti markades, waid
mõnes teises rahaüksuses, rahuldatakse
kursi järele, mis selleks puhuks Waba-
riigi Walitsuse poolt kindlaks määratakse.

§ 3. Wabariigi Walitsusel on õigus
käesolewa seaduse § 2 elluviimiseks mää-
rusi välja anda.

Juhataja **J. Tõnisson**: Asun lõ-
puhääletamisele. (Hääletatakse.)
Nähtawa enamusega on seadus
lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **W. Hasselblatt**:
Silmas pidades, et see seadus peale II
lugemist redaktsiooni komisjoni poolt
läbi waadati, teen ettepaneku teda wastu
wõtta ilma redaktsiooni komisjoni and-
mata.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääle-
tatakse.) Nähtawa enamusega
on ettepanek wastu wõetud.

9. Awalikkude algkoolide seaduse § 24 märkuse kustutamise seadus — III lugemisel. (Hariduskomisjoni aruandja **B. Oja** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega pealkiri, §§ 1 ja 2):

Awalikkude algkoolide seaduse § 24 märkuse kustutamise seadus.

§ 1. Asutawa Kogu poolt 7. mail 1920 a. wastuwõetud awalikkude algkoolide seaduse § 24-da märkus kustutatakse.

§ 2. Käesolew seadus hakkab maksma tema wäljakuulutamiseega „Riigi Teatajas“.

Juhataja **J. Tõnisson**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **B. Oja**: Üksikud redaktsiooni komisjoni liikmed on käesolewa seaduse läbi waadanud, sellepärast teen ettepaneku seadust wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

10. Seadus õlikiwiõlide wäljaweo tollimaksudest wabastamise kohta — III lugemisel. (Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Ipsberg** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega pealkiri ja tekst):

Seadus õlikiwiõlide wäljaweo tollimaksudest wabastamise kohta.

Wabariigi Walitsus on õigustatud õlikiwilademetekasutamise kontsessioonilepingutesse sisse kandma tingimust, et õlikiwiõlid kogu kontsessiooni-lepingu kestwuse ajaks on wabad igasugustest wäljaweo tollimaksudest.

Juhataja **J. Tõnisson**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **K. Ipsberg**: Arwesse wõttes, et seadus juba üksikute redaktsiooni komisjoni liigete poolt läbi waa-

datud, teen ettepaneku seadus wastu wõtta, ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

11. Teedeministeeriumi 1924 a. eelarwe-summadest maakonnawalitsustele toetuse andmise seadus — III lugemisel. (Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Ipsberg** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega pealkiri ja § 1):

Teedeministeeriumi 1924 a. eelarwe-summadest maakonnawalitsustele toetuse andmise seadus.

§ 1. Teedeministeeriumi 1924 a. korralise eelarwe § 73 all ettenähtud summadest — teede, sildade ja parwede korrashoid —, annab teedeminister maakonnawalitsustele toetussummasid teede ja sildade ehitamiseks ja korrashoidmiseks.

Aruandja **K. Ipsberg** (loeb):
§ 2. Teedeministeeriumil on õigus § 1 tähendatud summade tarwitamist rewideerida ja nende kohta aruandeid nõuda.

K. Wirma (sd.): Mina teen ettepaneku wõtta wastu see paragrahw niisugusel kujul, nagu ta oli seaduse II-sel lugemisel esitatud, nimelt „teedeministeeriumil ja riigikontrollil on õigus § 1 tähendatud summade tarwitamist rewideerida ja teedeministeeriumil nende kohta aruandeid nõuda“. Ma teen selle ettepaneku sellepärast, et praeguse korra juures, kus riigikassast otsekohesteks ülesanneteks wälja läheb summasid, ei saa niisugust lahtist korda soowitada, nagu rkl. Juhkam seda II lugemisel olla teinud. Ma kahjuks ei ole lugenud seda, mis rkl. Juhkam II lugemisel ette kandis, ei ole ka seda kuulnud. Praegu on terwe teede parandamise korraldus maanteede walitsuse kaotamisega niisuguseks muutunud, et riigi eelarwesse wõetakse üles need summad, mida antakse maakonna omawalitsustele.

Nende summade tarwitamise sisemise korra äramääramine on täiesti lahtine ja kui nüüd selle lahtise korra juures see küsimus niisugusele pinnale pannakse, et maakondadele antakse täielik wõimalus talitada... (M. Juhkam, tõer.: Ei anta!) ...Kuidas ei anta? Ma tean

juhtumisi, kus omawalitsused rahakitsikuse puhul summasid, mis olid määratud hoopis teisteks otstarbeteks, koguni mujal ära tarwitasid. Ma ei taha siin üksikuid juhtumisi nimetama hakata, kuid ma tean, et sarnaselt on talitatud. Ja tegelikus elus ei ole suuri raskusi nende summadega wabalt talitada, sest on wõimalik teed halwemini wõi paremini, pikemalt wõi lühemalt teha. Praeguse korra juures on siin tegemist riigi summade küsimusega ja siin ei pruugiks karta, et kui riigikontroll selle raha eest tehtud tööd waatama tuleb, siis mõni pahandus sünnib. Sellepärast ei maksaks riigikontrolli eemale tõrjuda, niikaua kui ei ole maanteede ehitamise wahekord selgunud, mispärast soowitan komisjoni poolt ettepanud korda alles jätta ja riigikontrolli rewideerimise juurest mitte eemale tõrjuda.

M. Juhkam (töer.): Mina ei teinud oma ettepanekut juhuslikult; informeerisin sellest enne rühmi. Peale selle ei ole küsimus ka mitte uus. Maanteede seaduse arutamisel omawalitsuse komisjonis on asja üle juba warem waieldud ja on jõutud otsusele, et teedeministeeriumi toetussummade juures maakonnawalitsustele erilist riigikontrolli järelwalwet waja ei ole, et see liiga takistaw on. Sest et kontroll on siis juba wähemalt kolmekordne: riigikontroll, siseministeerium järelwalwe korras ja maakonnawalitsuste eneste rewisjoni komisjonid. (S e g a n e w a h e l h ü ü e.) Hurwitaw on, et walitsuse esitajad minu ettepanekuga lepiwad, sest eilsest peale on see neile teada.

See on õieti põhimõtteline küsimus. Omawalitsusi ei saa mitmekordse kontrolli alla panna. (W a h e l h ü ü e J. P i i s k a r i, i s. p o o l t.) Andke neile maksuseadus ja siis wõite neile mitte pennigi anda. Aga kui teede korrashoidmine on üle antud omawalitsustele, siis peawad nemad täiel määral wastutama ja nendel peab ka teataw tegewuswabadus olema. Siin aga seda anda ei taheta. Riigikontroll on liiga wormaalne, ja kirjawahetus temaga wõtab liiga palju aega. Mina ei ole mõtelnudki, et kontrolli õigused peaksid saama kuidagi riiwatud, aga tema õigused ja rewideerimise kord peawad ette nähtud olema üldiselt ja üldse, sest toetussummasid ei anta omawalitsustele mitte ainult teede korrashoidmiseks, waid mitmesugusteks teisteks otstarbeteks.

Maakonnawalitsuste läbikäigud on wäga ja wäga suured. Kui seal maad leiaksid raiskamised ja läbilöömised, siis tuleks seda ette ka muudel aladel. Kui neid aga üldiselt ei ole, siis ei ole karta, et just siin läbilöömised eriti suured oleksid. Mina ei taha küsimuse juures pikemalt peatada, selleks ei ole praegu aega. Kaitzen oma teisel lugemisel wastuwõetud parandust.

K. Einbund (põl.): Praegusel korral toetame meie rkl. Wirma ettepanekut. Kõneldes riigikontrolli õigustest riigi summade rewideerimisel, ei kujuta meie enestele hästi ette, mis meie riigikontrollile sellega anname. Meie ei pane sellega riigikontrolli peale kohustust, et tema peab rewisjoni tegema, waid anname õiguse, et tema wõib seda teha. Kujutame enestele ette, et meie anname maakonnawalitsuste kätte kümned ja kümned miljonid. Ja see riigi raha ei kulutata mitte harilikus aruandlikus korras, waid see kulutatakse tehniliste tööde peale. Seal on suured eelprojektid, siis töö tegelik kordaseadmine ja peale selle kõigi nende tööde kohta aruandmine. Need kõik on wäärt miljonilisi ja miljonilisi summasid, ja mis meie sellest kõneleme, siin on ikka kümned ja kümned miljonid, wõib olla isegi sajad miljonid. Riigikontroll segab end waele, kui midagi juba lahti on, sellest on riik wäga huwitatud. Riigikontrolli töö on harilikult niisugune, et minnakse wälja ühes teistega, ja kui waja on, siis erakorraliselt minnakse ka iseseiswalt. Riigikontroll on riigi silm ja see peab olema. Sellega jääb meile õieti üks kontroll. Siseministeeriumi kontroll siia ei ulata, see on ainult seaduslikkuse järelwalwe ja teie teate, mingisuguseid rahalisi asju tema ei rewideeri ja ei kontroleeri. Jääb järele ainult teedeministeerium ja peale selle riigikontroll, kui riigi üldine silm, niisuguseks juhtumiseks, kui tema tarwilikuks peab waele astuda. Ära wõtta rewideerimise õigust riigikontrolli käest ei ole mingisugust wadjadust.

Riigikontrolöör **A. Oinas**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina palun wastu wõtta rkl. Wirma poolt tehtud ettepanekut, sellepärast, et õigus rewideerida teedetegemist maakonnawalitsuste poolt peaks Riigikogu huwides olema. Rkl. härra Juhkam oma parandust kaitstes tähendas, et mitmekordne kontroll takistawat maakonnawalitsuste

tegewust. Tõelikult ei ole lugu mitte nii, kontroll ei ole mitte mitmekordne, tegelikult on tema harilikult ainult ühekordne. Tegelikult teostatakse kontrolli niiwiisi, et teedeministeeriumi esitajad teostawad kontrolli ühes riigikontrolli esitajatega. Harilikult sünnib kontroleerimine teedeministeeriumi ja riigikontrolli esitajatega ühes koos. Ei ole ka iseäranis suurt kirjawahetust olnud teedetegemise kontroleerimise asjas. Julgen arwata, et kontroleerimise raskus maakonnawalitsusele ei wõiks mitte suur olla. Iseenesest on aga tarwilik teedetegemise kontroleerimine, sest et maakondadel ei ole selleks tarwilikka tehnilisi jõudusid, iseäranis rewisjoni komisjonides, sest et seal on harilikult maakonnakoostöö liikmed, kes raamatupidamist tunnawad, kuid kellel suuremalt jaolt ei ole tarwilikku wilumust teedetegemise kontroleerimiseks. Selles asjas on tarwis tehnilist haridust ja tehnilisi kogemusi. Õiguse pärast ei ole teedetegemise kontroleerimisel mitte niipalju tegemist maakonnawalitsuste kuiwõrd ettevõtjate kontroleerimisega. Mis puutub aga ettevõtjatesse, siis ei wõta nad ju tööd selleks, et riigile ja maakonnale tulu teha, waid harilikult selleks, et selle pealt teenida. On ju korralikka ettevõtjaid, kuid on ka küllalt neid, kes püüawad töid kergemalt ära teha. Mina arwan, et Riigikogu peaks selles huwitatud olema, et riigi rahaga toimetatawad tööd tõesti oleks hästi ja õieti tehtud.

Rkl. härra Juhkam tähendas, et küsigu rkl. härra Einbund järele Wiru maakonnawalitsuselt, oma poliitiliste sõprade käest, mis nemad riigikontrolli kontrollist arwawad. Pean tarwilikuks asja selgitamiseks lühidalt peatada härra Juhkam'i näpunäite juures. Wiru maakonna suhtes on tõesti teedeministeeriumi ja riigikontrolli wastawate ametnikkude ja kohaliku omawalitsuse wahel lahkuminekuid olnud, nimelt nende teede suhtes, mis, minu teades, sel ajal ehitamiseks wälja anti, kui maakonnawalitsuse eesotsas oli härra Juhkam. Teedeministeeriumi komisjon, millest osa wõtsid ka riigikontrolli esitajad, sõitis koha peale ja leidis tehtawate teede ülewaatamise juures, et teed ei olnud mitte täiesti projektidele wastawalt ehitatud. Nad olid osalt lühemad, osalt ei oldud nende tarwilikul määral kiwa ja liiwa peale pandud, kraawisid kaewatud jne. Kohalik omawalitsus waidles selle wastu ja tegi ette-

heiteid riigikontrolli ametniku kohta, — need etteheited on nüüd kohtu kätte lahendada antud. Hilja aja eest käis koha peal waidluse all olewaid töösid üle waatamas uus komisjon, millest osa wõtsid mitmed teedeministeeriumi esitajad, Harja maakonna inseneer, riigikontrolli esitaja ja 2 maakonnawalitsuse esitajat. See komisjon on akti kokku seadnud, ja seal aktis leiame samad puudused üles loetud olema, nagu need eelmise komisjoni aktis üles wõetud olid. Uus komisjon on jõudnud endistele otsustele, millele ei ole koha peal wastu waielnud ka maakonnawalitsuse esitajad, nagu seda teedeministeeriumi ja riigikontrolli esitajad tõendawad. Kui aga komisjoni akt jõudis Tallinna, siis oli sellel maakonnawalitsuse esitajate poolt hiljem märkus tehtud, et wihmase ilma tõttu ei olla võimalik olnud teesid kõigile nõuetele wastawalt ehitada, mille tõttu tulla ettevõtjatele raha siiski täiel määral wälja maksta.

Olen arwamisel, et isikud, kes tehnilistes küsimustes asjatundjad ei ole, ei wõi ühe tee kohta kindlalt öelda, kas tema on ehitatud kõigile tehnilistele nõuetele wastawalt wõi mitte, ning kas see ehitamine kohalikkude tingimuste järele võimalik oli wõi mitte, minu arusaamise järele wõiwad seda ikkagi üksi asjatundjad teha. Selleks, et erapooletute asjatundjate abil wõimaldada ehitatawate teede kontroleerimist ka Riigikogu järewalwe asutuse poolt, arwan mina, et riigikontrollile tuleks teedetegemise kontroleerimise õigus anda. Riik ei kaota siin ju mitte midagi, küll wõib tema aga wõita, kui teedetegemise kontroleerimine tugewamaks saab. Riigikontrollile tuleb koha pealt sagedasti kaebtusi, on ainult soowitaw, et riigikontrollil wõimalus oleks kiirelt koha peale oma esitajad saata ja kaebtusi selgitada. Kui kaebtuste peale ei reageerita, tekitab see rahwahulkades halwakspanemist nii riigikontrolli kui ka ametiasutuste wastu üldse. Kui härra Juhkam'i parandus läbi läheb, siis jääks ju rewideerimise wõimalus teedeministeeriumile, kuid kaebtused tulewad suuremal määral just riigikontrollile, kuid meil ei ole enam wõimalust nende peale otsekohe reageerida.

Mina palun Riigikogu härra Wirma poolt esitatud parandust wastu wõtta, sest et see minu arwates midagi kahju ei tee, kuid peaks selleks kaasa aitama, et teedetegemise asi meil korralik oleks.

M. Juhkam (töer.): Jah, kui meie nüüd arutama hakkaksime, kuidas igas maakonnas teesid on ehitatud, kuidas neid rewideeritud ja kuidas aktisid kokku seatud, siis läheksime liiga laiali. See oleks causerie, milleks meil täna puudub aeg. Sellepärast ei räägi ma ka täna sellest, kuidas töötawad riigikontrolli esitajad kohtadel. Kui härra Oinas ütleb, et riigikontrolli esitajad walwawad ainult selle järele, et kõik tööd tehtaks plaanidele wastawalt, siis selles see kurbloolus just seisab. Kui koha peal selgub, et mõnesugused kõrwalokaldumised plaanis tarwilikud on, siis ei saa neid sagedasti teha sellepärast, et riigikontroll neid ei kinnita selle kiwinenud korra juures, mis kontrolli töös on wälja kujunenud. Ma wõiksin näituse tuua sellest samast maakonnast, millest kõneles härra Oinas. Seal oli ühe tee ehitusel ette nähtud kiwisild, mitte wäga suur, mis oleks maksma läinud mõnikümmend tuhat marka. Kui teed ehitama hakati, siis seletasid kohalikud elanikud, ja ka maakonna teedeinsener, et seal kiwisilda waja ei olegi, waid et wee läbilaskmiseks jätkuks tugewast betoontorust. Maakonna insener pani kaks betoontoru, mis läks maksma natukene üle 10 tuhande ja seega palju wähem kui kawatsetud kiwisild. Teedeministeeriumi esitajatel ei olnud midagi selle wastu, aga nad ütlesid, et nemad muudatust kinnitada ei saa, sest plaanides on ette nähtud kiwisild, ja kontroll nõuab plaanide täpset täitmist. On siis see õige? Riigikontroll rõhutab, et ehitused peawad täpselt täidetud saama plaanide järele ja seda ma just kardangi. (K. Einbund, põl.: Ärge kartke rewisjoni.) Mina ei karda rewisjoni, mina kardan liialdusi, millele kaldub riigikontroll. Riigikontroll tahab liiga uniwersaalne olla, tema arwab, et temal eriteadlased on igalt alalt, et tema igal pool ja igal ajal oma sõna kaasa wõib rääkida. Antagu inimestele awaramad wõimalused, aga kui walwata tahetakse iga asutuse ja isiku järele, siis tuleb panna riigikontrolli mitte 180 ametnikku, waid 360.

K. Wirma (sd.): Mina tahan ainult ühe lühikese märkuse siin teha. Kui niisugune juhtumine on, et kiwisilla asemele wõib panna kaks betoontoru, mis makswad 10 tuhat marka, aga mitte 30 tuhat, nagu eelarwes oli, siis ei ole minul midagi selle wastu, siis wõib seda kaaluda ja ka läbi wiia. Aga siin just tõusebki

küsimus, et kuhu saab see waheraha, kuhu see ülejäänud 20.000 marka jääb? Sellest 20.000-st ongi nüüd jutt ja tõuseb küsimus, kas saab ette wõtja wõi omawalitsus selle summa omale. (M. Juhkam, töer.: Need tarwitatakse teiste tööde tegemiseks.) Nende teiste tööde asjus tulebki meil rääkida, sest nende alal walitseb täielik segadus. Niikaua kui meil ei ole wastawat seadust, niikaua on ikkagi need summad, mis sellest kiwisilla ehitamisest üle jääwad, riigi summad, mida ei tohi ükski omawalitsus kasutada ilma, et temal selleks luba oleks. Niikaua, kui see wahekord selge ei ole, niikaua peab riigikontroll wahele segama ja selle eest hoolitsema, et riigi raha eelarwes ja plaanides ettenähtud tööde peale läheb, mitte aga mujale.

Riigikontrolöör A. Oinas: Wabandage, et ma weel kord selles asjas sõna wõtan. Mina tahaks wastata lugupeetud rkl. härra Juhkam'ile Wiru maakonna teedetegemise asjas, missuguseid teesid mitte maakonnawalitsus ise ei tee, waid teed on wälja antud ette wõtjatele. Tee suhtes ei olnud lahkuminekuid mitte kiwisilla ja torude asjas. Kommisjon on konstateerinud terve rea teisi puudusi. Kõiki ma siin ette lugema ei hakka, waid toon näiteks ainult mõned puudused: „1) Roela-Muuga tee ehituse kohta puudus projekt. Wastuwõtmise ja tee ülewaaetuse juures ette pandud projekt, mis Wiru maakonna teedeosakonna tööde täitmise aluseks, oli lihtpliatsiga wälja joonistatud, ilma kokkuseadja allkirjata ja wastawa ametkonna ülema kinnitusega. 2) Maamulla nõlwakud on planeerimata ja korda seadmata. 3) Projektis ettenähtud kraawide kaewamine on osalt korratamalt ja osalt üldse tegemata jäetud. 4) Tee lahtiwõtmisel leidsime, et liiwakihi paksus oli keskmiselt 0,07 sülda kobedas kohas 0,1075 sülla asemel, mis kinnitatud eelarwes oli ette nähtud, mille tõttu, arwesse wõttes halba kiwide sorteerimist ning poolikult kiwide kinnitampimist, on tee aukliseks muutunud. 5) Teeäärde pandud kiwid on alla 4 wersoki, missugused pealegi lapiti asetatud suuremalt osalt, mille tõttu teeääred wälja wajunud. 6) Teeäärde tarwitamata jäetud kiwide hunnikutes leidis tee ehituseks kõlbulikka kiwa, kuna tee sillutamiseks olid alawääruslikud wähemad ja praakkiwid tarwitatud. Sillutatud kiwide wahed on kiwiprügiga täitmata jäetud.“ Kõike, mis ak-

tis puudusena märgitud, ei hakka mina ette lugema, see wiiks liiga kaugele. Kinnitan weel kord: need puudused on konstateeritud komisjoni poolt, mis mitte üksi riigikontrolli esitajatest koos ei seisnud, waid milles oli Wiru maakonnawalitsuse esimees Pajos, abiesimees, teedeministeriumi esitaja, tehnikaosakonna inseneer ja sama osakonna wanem tehniker, riigikontrolli teedeosakonna wanema kontrolööri abi ja Harju maakonna teedeosakonna juhataja inseneer, Wiru maakonnawalitsuse teede inseneer. Kui nüüd rkl. Juhkam seletab, et kontroll liig nõudlik olewat, siis on see küll eksliku aadressi pihta saadetud etteheide. Need wäärnähtused on konstateeritud komisjoni poolt, mis asjatundjatest isikutest koos seisis, ja kui riigikontroll nõuab selle komisjoni akti põhjal, et komisjoni aktist maakonnawalitsus peab tarwilikud järeldused tegema, siis arwan mina, on see riigi huwide kaitsemine.

Juhataja J. Tõnisson: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja K. Ipsberg: Minewal korral rääkisin mina juba rahaasjanduse komisjoni nimel härra Juhkam'i ettepaneku wastu ja pean seda ka nüüd tegema. Härra Juhkam soowib seda kätte saada, et kontroll ja järelwaade lihtsustatud oleks. See on wäga arusaadaw ja mina tunnen sellele wäga kaasa. Mina olen juba Wene ajal mitmet aastat riigikontrolliga töötanud ja ka nüüdsel ajal ja tean wäga hästi, et kontrollseadused liig waljud ja liig laiaulatuslikud on, ja mitte otstarbekohase tarwitamise juures takistawaks wõiwad saada. Aga põhimõttelikult ei saa kuidagi kontrolli eitada, ka mitte praegusel juhtumisel. Iga administratsiooni juures peab põhimõte olema, et ametnikkude tegewus kontrolli alla käib, kuigi seda kontrolli tegelikult ei käsitata. Iga ametkond peab teadma, et wõimalus on teda kontroleerida. Juba see teadmise hoiab teda kuritarwitustest eemale, hoiatab inimesi ja ei awatle neid mitte kuritegewusele. Ja sellepärast ei leia mina wõimaliku olewat, et meie niisuguse kontrollõiguse selle üksiku juhtumise pärast ära wõtame. On ju selles seaduses ära määratud kontrollõigus kitsamas mõttes. Kontrollõigus käib summade tarwitamise rewideerimise kohta. Siin ei ole aga mingit eelarwe kitsendamist karta ega iseralikku otstarbekohasuse küsimust, ei

ole siin mingisugust eelkontrolli ette nähtud. Riigi kontrollõigus selles seaduses on palju pehmemal kujul esitatud, kui ta maksew on teiste riigiasutuste kohta. Peale selle peab weel üttelema, härra Juhkam'i rahulduseks, et meil on praegu riigikontrolli seadus wäljatöötamisel. Wõib olla jõuab komisjoni oma tööga warsti lõpule ja siis saame otstarbekohase riigikontrolli seaduse, mis iseenesest wäga soowitaw oleks. Teiselt poolt jällegi: see seadus on ainult selle aasta kohta maksew. Wõib olla, et tulewal aastal meie oma maanteedeseaduse kätte saame, ja siis oleksid wahekorrad riigikontrolli ja maakonna kontrolli wahel kindlaks määratud. Mina ei saa rahaasjanduse komisjoni nimel rkl. Juhkam'i ettepanekuga ühineda, waid ühinen härra Wirma ettepanekuga.

Juhataja J. Tõnisson: Häälendamisele tuleb rkl. Wirma ettepanek, millega ka aruandja on ühinenud. (Hääletakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Asun lõpuhäälendamisele. (Hääletakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhäälendamisel wastu wõetud.

Aruandja K. Ipsberg: Teen ettepaneku seadust wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata, sest redaktsiooni komisjoni liikmed on ta juba läbi waadanud.

Juhataja J. Tõnisson: (Hääletakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

12. Maksujõuetuks tunnustatud wõlgnikkude wahiallpidamise kohta käiwa Wene ajutise walitsuse 1917 a. 15. mai määruse muutmise seadus — III lugemisel. (Üldkomisjoni aruandja **J. Jaakson** kannab ette ja eraldi häälendamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega pealkiri ja tekst):

Maksujõuetuks tunnustatud wõlgnikkude wahiallpidamise kohta käiwa Wene ajutise walitsuse 1917 a. 15. mai määruse muutmise seadus.

Wene ajutise walitsuse määrus 15. maist 1917 a. kaubanduse alal maksujõuetuks tunnustatud wõlgnikkude wahiallpidamise ärakaotamise kohta enne kohtu poolt

maksujõuetuse liigi kindlaksmääramist (Seaduste ja walitsuse korralduste kogu nr. 123, 31. maist 1917 a., artikkel 660) — tunnustatakse maksusetaks. Kõik tsiivil-kohtupidamiseaduse, kaubandusliku kohtupidamiseaduse ja teiste seadustikkude normid, mida 1917 a. 15. mai määrus ära muutis, astuwad uuesti jõusse, kuiwõrd nad ei ole wastolus hiljemalt wäljaantud seadustega.

Juhataja **J. Tõnisson**: Asum lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson**: Seaduse tekst on läbi waadatud waheajal üksikute redaktsiooni komisjoni liigete poolt, sellepärast teen ettepaneku seadust lõplikult wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

13. Sadamamaksude seadus — aruandja **W. Hasselblatt** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega pealkiri ja §§ 1—16):

Sadamamaksude seadus.

§ 1. Eesti sadamatesse sissetulewatelt ja nendest wäljaminewatelt laewadelt wõetakse järgmised sadamamaksud:

- 1) tonnaashimaks;
- 2) tuletornimaks;
- 3) lootsimaks;
- 4) terwishoiuimaks;
- 5) maks merimeeste kodu heaks;
- 6) maks päästejaamade ülespidamiseks;
- 7) jäälohkujamaks.

§ 2. § 1 ettenähtud sadamamaksud wõetakse laewa iga netto registertonnilt, mille arwestamine sünnib kaubalaewade mõõtmise seaduse põhjal Wabariigi Walitsuse poolt kinnitatawate laewamõõtmise määruste järele.

§ 3. § 1 ettenähtud maksudest, peale lootsimaksu, on wabastatud:

a) kõik Eesti wabariigi, wälisriikide ja punaseristi laewad, samuti omawalitsuste ning wastastikusel alusel ka wäljamaa omawalitsuste laewad, kui nad ei wea

ärilise otstarbega reisijaid ega kaupsid ja ei ole seesuguseks reisijate ja kaupade weeks määratud;

b) oma ja wäljamaa jahtklubides registreeritud jahtlaewad;

c) laewad, mis liiguwad ainult sadama piirkonnas.

§ 4. Lootsimaksust on wabastatud, kui nad tegelikult lootse ei tarwita, alljärgnewad laewad:

a) Eesti sadamate wahel Eesti lipu all sõitwad laewad, mahutawuse peale waatamata;

b) muud laewad, mille mahutawus alla 75 bruttoregisterttonni;

c) oma ja wälisriikide sõjalaewad.

§ 5. Terwishoiu maksu wõetakse ainult nendes sadamates, kus riik oma kulul sadamaarstisid peab.

§ 6. Sadamatesse sisseweetawatelt ja nendest wäljaweetawatelt kaupadelt wõetakse kaubakäsitaja käest järgmised sadamamaksud:

- 1) kaalumaks ja
- 2) jäälohkujamaks.

§ 7. § 6 ettenähtud maksud wõetakse iga 100 kilogrammi pealt kaubadokumentide põhjal.

Kui kaubakaalu kohta kaubadokumentides täpsed andmed puuduwad wõi tähendatud andmed ei ole küllalt usaldusväärilised, siis toimetatakse kaupade ülekaalumist. Ülekaalumine täpsete andmete puudumisel sünnib kaubadokumentide ettenäitaja kulul; samuti sünnib ülekaalumine tema kulul siis, kui ülekaalumisest selgub, et kaubadokumentides tähendatud kaal tegelikust kaalust vähem on.

§ 8. Jäälohkuja maksust on wabastatud Eesti sadamate wahet sõitwad laewad (§ 1) ja nende peal weetawad kaubad (§ 6).

§ 9. Kaalumaksu alla ei käi:

a) kaubad, mille raskus ei tõuse üle 100 klgr. iga kauba kohta, postisaadetised ja reisijal kaasasolew bagaash;

b) ballast, söed bunkrites, jää, toidukraam meeskonna ja reisijate tarwis;

c) spetsiaal sõjakraam ja kiwisüsi, mis wabariigi sõjawäeametkonna tarwis weetakse;

d) laewad, mis on toodud teise laewa deki peal ehk laewaruumis, kokkupandud ehk lahutatud olekus;

e) kaubad, mis sadamasse on tulnud ja edasi wiiakse selle sama laewa peal wõi ümber laaditakse ühe laewa pealt teise peale ilma kaldale wälja laadimata;

f) kaubad, mis sadamasse toodud mööda jääd;

g) kaubad, mis tulewad ära häwitada wõi tagasi välja wedada riigi seaduste põhjal;

h) kaubad, mis järelwaatusel on leitud wigastuse wõi rikkimineku tagajärjel tarwitamiseks kõlbmatad olewat, nii terwena, kui ka materjaali näol;

i) kaubad, mis enne lõpuliku tollijäreawaatuse akti kokkuseadmist hukka saanud wõi oma wäärtuse täielikult kaotanud.

§ 10. Laewad, mille brutto mahutus alla 20 registertonna ja nende peal weetawad kaubad wabastatakse kõigist käesolewas seaduses ettenähtud maksudest.

§ 11. Meri- ja jõesadamate nimekirja, kus sadamamaksusid wõetakse, kinnitab Wabariigi Walitsus.

§ 12. Erasadamates wõetawatest sadamamaksudest antakse erasadama omanikule kaalumaks täiel määral, tonnaashimaksust aga Wabariigi Walitsuse poolt määrataw osa, kuna ülejäänud osa tonnaashimaksust ja kõik teised §§ 1 ja 6 ettenähtud maksud riigi kasuks jääwad.

§ 13. Riigi sadamates asuwad erasilad ei käi mõiste „erasadama“ alla ning laewadelt ja kaupadelt, mis neid sildasid tarwitawad, wõetakse riigi kasuks kõik §§ 1 ja 6 ettenähtud maksud, kusjuures erasildade waldajatele õigus jäetakse wõtta § 14 ettenähtud korras erimaksu laewadelt, kes neid sildasid tarwitawad.

§ 14. §§ 1, 6 ja 13 ettenähtud maksude tariifid määratakse kindlaks teedeministeeriumi juures asuwa tariifinõukogu poolt, tariifinõukogu seaduses („Riigi Teataja“ nr. 106 — 1923 a.) ettenähtud korras, välja arwatud juhtumised, kui selle kohta konwentsioonides teiste riikidega erikord ette nähtud on.

§ 15. Sadamamaksud wõetakse tolliasutuste kaudu rahaministri poolt wäljantawate täitmismääruste põhjal, mis awaldatakse „Riigi Teatajas“.

Wäiksemates erasadamates, kus tolliasutusi ei ole, wõib rahaministeerium erikokkuleppe põhjal korraldada maksude wõtmist erasadamate waldajate kaudu.

§ 16. Maksust merimeeste kodu heaks moodustatakse erikapitaal teedeministeeriumi juures, millest teedeministri korraldusel antakse toetust merimeeste kodude ülespidamiseks.

Aruandja **W. Hasselblatt** (loeb):

§ 17. Lootsimaksust arwatakse Wabariigi Walitsuse määramisel kunni 5% teedeministri käsutuses olewasse erifondi lootsidele eritasu maksmiseks.

Märkus. Käesolew paragrahw hakkab maksma 1. jaanuarist 1923 a.

Juhataja **J. Tõnisson**: Siin on rkl. Kornel'i poolt kirjalik ettepanek § 17 redigeerida järgmiselt: „§ 17. Lootsimaksust arwatakse 1. jaanuarist 1923 a. alates Wabariigi Walitsuse määramisel kunni 5% teedeministri käsutuses olewasse erifondi lootsidele eritasu maksmiseks.“ Ma ei leia selles ettepanekus sisulist wastolu ja sellepärast wõib seda redaktsiooniks paranduseks lugeda, mida kodukorra järele wastu wõib wõtta. Aruandja ühineb selle ettepanekuga ja sellepärast arwan wõimalikuks seda paragrahwi uuesti redigeeritud kujul hääletamisele panna. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 17 wastu wõetud.

Aruandja **W. Hasselblatt** (loeb): § 18. Käesolewa seaduse maksmahakkamisega kaotawad oma maksu: Kaubandusseadustiku §§ 653¹—653¹⁵ (S. k. XI k. 2 j. 1912 ja 1914 a.a. j.), linnade tulude ja kulude määruste muutmise seaduse (Seaduste ja walitsuse määruste kogu 1917 a. artikkel 2010) III osa ja linnade tulude, kulude, eelarwete ja aruannete seaduse (Seaduste ja walitsuse määruste kogu 1917 a. artikkel 2010) § 2 p. 14 ja § 83.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 18 wastu wõetud.

Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **W. Hasselblatt**: Silmas pidades, et redaktsiooni komisjon on peale II lugemist seaduse läbi waadanud, teen ettepaneku teda wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

(K. Wirma, sd.: Waheaeg määrata).

Ettepanek on tehtud waheaega määrata. Kuna Riigikogu ligemale kaks tundi

koos on istunud, kuulutan 10-minutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 2.15 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 2.30 min.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Wain**.

Juhataja **J. Tõnisson**: Riigikogu läheb päewakorras edasi.

14. Omawalitsuste maksuseaduste muudatuste seadus — III lugemisel. Omawalitsuse komisjoni aruandja **O. Liigand** (loeb): Omawalitsuste maksuseaduste muudatuste seadus.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **O. Liigand** (loeb):

I.

Walla- ja maakonna omawalitsuste sissetulekute, väljaminekute, eelarwete ja aruannete ajutine seadus („Riigi Teataja“ nr. 18/19 — 1920 a., sead. nr. 83 ja „Riigi Teataja“ nr. 3 — 1921 a., sead. nr. 19) muudetakse ja täiendatakse järgmiselt:

1. § 2. lit. b täiendatakse järgmise maksuga:

7-a. Liikumata waranduste maks.

2. § 9 pannakse maksma järgmisel kujul:

Kodanikkudelt 20 kunni 60 aastani, kellel walla piirkonnas alaline elukoht, wõib wõtta walla heaks isikumaksu wallanõukogu poolt määratud suuruses ja korras.

Wallanõukogu wõib maksumaksjaid nende jõukuse järele liikidesse jaotada ja üksikute liikide maksumäärad kinnitada, kusjuures wahe maksu kõrgema ja madalama määra wahel ei tohi olla suurem kui wiiekordne.

Riigi-, omawalitsuse wõi eraasutuste hoolekandel ülewalpeetawad, samuti ka riigi wõi omawalitsuste paiuki wõi abiraha osalised isikud on isikumaksust wabad.

Wallanõukogudel on õigus isikumaksust wabastada ka teisi kodanikka, kui selleks mõjuwad põhjused olemas.

3. Täiendawalt paigutatakse seadusse osa 7-a järgmisel kujul:

7-a. Liikumata waranduste maks.

§ 22¹. Walla omawalitsustel on õigus lisaks liikumata waranduste maksule, mis nad 19. jaanuari 1920 a. liikumata waranduste maksuseaduse („Riigi Teataja“ nr. 18/19 — 1920 a., sead. nr. 82) alusel oma leaks saawad, maksu wõtta järgmisel määral ja alustel:

1. Maade pealt:

a) Harju-, Wiru-, Järwa- ja Läänemaal — kunni 13 marka adrasajandiku pealt;

b) Tartu-, Wõru-, Wiljandi-, Pärnu ja Walgamaal:

aa) hinnatud maade puhta sissetuleku rubla pealt — kunni 5 marka;

bb) hindamata maade tarbe- ja metsamaa wakamaa pealt — kunni 4 marka 50 penni ehk tarbe- ja metsamaa tiinu pealt — kunni 13 marka.

c) Saaremaa:

aa) rewisjoni — ehk maarubla pealt — kunni 25 marka;

bb) obrokirubla pealt — kunni 7 mrk.;

cc) hindamata maade tarbe- ja metsamaa tiinu pealt — kunni 5 marka.

d) Petserimaal — kunni 25 marka tarbe- ja metsamaa tiinu pealt.

e) Naroowatagustes waldades — kunni 7 marka 50 penni tarbe- ja metsamaa tiinu pealt.

2. Hoonete pealt:

a) Harju-, Wiru-, Järwa- ja Läänemaal — kunni 75 penni maksualuse puhta sissetuleku rubla pealt;

b) Tartu-, Wõru-, Wiljandi-, Pärnu- ja Walgamaal — kunni 75 penni puhta sissetuleku rubla pealt.

3. Wabrikute ja tööstusasutuste ehituste, sisseseadete ja masinate pealt:

a) Harju-, Wiru-, Järwa- ja Läänemaal — kunni 14% hoonete ja masinate hinnatud wäärtusest;

b) Tartu-, Wõru-, Wiljandi-, Pärnu- ja Walgamaal — kunni 1 mark 75 penni wabrikute puhta sissetuleku rubla pealt.

§ 22². Maks tasutakse wallawalitsuse kassasse wallawolikogu poolt määratud tähtaegadel.

§ 22³. Tähtjaks tasumatajäänud maks loetakse maksuwõlaks ja nõutakse sisse ühes 2% wiiwitusrahaga kuus.

Wiiwitusraha nõutakse sisse terwete kuude eest, kusjuures poolikud kuud terweteks loetakse,

§ 22⁴. Maksuwõlg, mis tekkinud enne waranduse üleminekut ühe omaniku käest teise kätte, tasutakse uue omaniku poolt.

Märkus. See määrus ei käi avalikul enampakkumisel omandatud waranduste kohta.

§ 22⁵. Wallawalitsused on õigustatud protokolleeritud otsuse põhjal lubama maksutähtaja pikendust maksjatele, kes majanduslikult raskes seisukorras. Wallanõukogude loal võib maksu maha kustutada, kui sissenõudmiseks lootust ei ole või sissenõudmine maksjat majanduslikult hävitada võib.

Maa-alad, mis suure wee all kannatanud, nii et nad põllumajanduslikult kasutamata on jäänud, wabastatakse maksust.

A. Kärner (sd.): Peab arwesse wõtma, et käesolew seadus ajutine on, sest komisjonis teatas walitsuse esitaja, et sügisel esitatakse Riigikogule täielik omawalitsuste maksuseadus. Need wallad, kus ei ole praegu tööstusettewõtteid, on äärmises puuduses, neil ei ole milligiga eelarwe puudujääki katta. Siis on wiimaks seisukord käes, et walla- ja koolimajad häwinewad täiesti. Võib olla aasta või paari pärast nende puudujääkide katmiseks midagi ette wõetakse ja kui siis oleks walla hoonete parandamiseks midagi ette wõtta, siis on see wast hiljaks jäänud ning tuleks täielik majade ümberehitamine ette wõtta. See oleks ühest küljest, rääkimata teistest walla puudujääkide artiklitest. Sellepärast leian mina, et teisel lugemisel wastuwõetud maksud ei kata waldade puudujääkisid ja selleks tuleks kahekordne liikumata waranduse maks sellest määrast wõtta, mis walitsus ette pani. Et see maks talu majapidamise häwinemisele wiiks, nagu siin toonitati, seda ma tõendada ei saa. Ainult 200-kunni 300-margane maks talu pealt suureneks 400—600 marga peale. Mõned kardawad weel punkt 3 all wõetawat maksu wabrikute, tööstusasutuste, ehituste, siseseadete ja masinate pealt. Tähendatud üksuste pealt on määratud maksumäär 28%. Kuna see maks on wõetud endise weneaegse hindamise järele, arwates 1 kuldrubla — 1½ Eesti marka, siis ulatab see maks ka ainult mõnesaja margani.

Seda arwesse wõttes panen mina ette § 22¹ p. p. 1, 2 ja 3 wastu wõtta järgmiselt:

1. Maade pealt:

a) Harju-, Wiru-, Järwa- ja Läänemaal kunni 26 marka adrasajandiku pealt;

b) Tartu-, Wõru-, Wiljandi-, Pärnu ja Walgamaal:

aa) hinnatud maade puhta sissetuleku rubla pealt — kunni 10 marka;

bb) hindamata maade tarbe- ja metsamaa wakamaa pealt — kunni 9 marka ehk tarbe- ja metsamaa tiinu pealt — kunni 26 marka.

c) Saaremaal:

aa) rewisjoni — ehk maarubla pealt — kunni 50 marka;

bb) õbrokirubla pealt — kunni 14 marka;

cc) hindamata maade tarbe- ja metsamaa tiinu pealt — kunni 10 marka.

d) Petserimaal — kunni 25 marka tarbe- ja metsamaa tiinu pealt;

e) Naroowatagustes waldades — kunni 15 marka tarbe- ja metsamaa tiinu pealt.

2. Hoonete pealt:

a) Harju-, Wiru-, Järwa- ja Läänemaal — kunni 1 mark 50 penni maksu- aluse puhta sissetuleku rubla pealt;

b) Tartu-, Wõru-, Wiljandi-, Pärnu- ja Walgamaal — kunni 1 m. 50 penni puhta sissetuleku rubla pealt.

3. Wabrikute ja tööstusasutuste ehituste, siseseadete ja masinate pealt:

a) Harju-, Wiru-, Järwa ja Läänemaal — kunni 28% hoonete ja masinate hinnatud wäärtusest;

b) Tartu-, Wõru-, Wiljandi-, Pärnu- ja Walgamaal — kunni 3 marka 50 penni wabrikute puhta sissetuleku rubla pealt.

O. Pärilin (põl.): Ma kordan oma teisel lugemisel tehtud parandusettepanekut wälja jätta punkt 1, § 2 lit. b seega täiendamata jättes. Teiseks panen ette wälja jätta § 22¹ p. 1, mis käib maade kohta.

Edasi teen ettepaneku § 9 wastu wõtta järgmisel kujul: „§ 9. Kodanikkudelt 20 kunni 60 aastani, kellel walla piirkonnas elukoht (Balti eraseadus § 3066) on, võib wõtta walla heaks isikumaksu. Selle maksu sissenõudmise korral wõetakse teda kõigilt eelpooltähendatud kodanikkudelt. Maksu kõrguse ja sissenõudmise korra määrab wallanõukogu, kuid see maks ei wõi mitte üle 500 marga aastas isiku pealt tõusta. Mõjuwatel põhjustel võib wallanõukogu üksikuid kodanikka isikumaksust wabastada.“

Põhjendused olen esimesel ja teisel lugemisel ette kandnud ja kuna keegi ei ole neid ümber lükanud, julgen siin parandusi weel korrata.

M. Laarman (põl.): Kordan oma ettepanekut, mis ma teisel lugemisel tegin: „§ 22⁵. Wallawalitsused on õigus-

tatud protokolleeritud otsuse põhjal lubama maksutähtaja pikendust maksjatele, kes majanduslikult raskes seisukorras. Wallanõukogudel on õigus, kui selleks olemas mõjuvad põhjused, maksu maha kustutada.“

Juhataja **J. Tõnisson**: Lõpuse on aruandjal.

Aruandja **O. Liigand**: Mis puutub rkl. härra Kärner'i poolt tehtud ettepanekusse, siis on see omawalitsuse komisjoni poolt vastu võetud ja sellepärast ei saa mina komisjoni aruandjana selle vastu kõneleda. Mis puutub aga rkl. härra Pärlin'i ja teiste poolt tehtud ettepanekutesse, siis nendega ma ühineda ei saa eile ettetoodud motiivvel ja palun neid lahus hääletada.

Juhataja **J. Tõnisson**: Kõigepealt tuleb hääletamisele rkl. Kärner'i poolt tehtud ettepanek vastu võtta § 22¹ p. p. 1, 2 ja 3 nii, nagu see paragrahv omawalitsuse komisjoni poolt Riigikogule esitatud, mis II lugemisel välja jäeti. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 28 häält, vastu 31, seega on ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Palume sedelitega hääletamist!) Soovitakse sedelitega hääletamist, palun sedelid välja jagada. (Jagatakse sedelid.) Kas soovitakse ettepanekuid teha sedelite lugemise kohta? (Hüüded: Juhatus hooliks!) Palun juhatus liikmeid sedelid lugema. (Loetakse sedelid.) Sedelitega hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt on 32 häält, vastu 40, tühje sedelid 2, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Pärlin'i poolt tehtud ettepanek: „§ 9. Kodanikkudelt 20. kuni 60. aastani, kellel walla piirkonnas elukoht (Balti eraseadus § 3066) on, võib võtta walla heaks isikumaksu. Selle maksu sissenõudmise korral võetakse teda kõigilt eelpooltähtendatud kodanikkudelt. Maksu kõrguse ja sissenõudmise korra määrab wallanõukogu, kuid see maks ei või mitte üle 500 marga aastas isiku pealt tõusta. Mõjuvatel põhjustel võib wallanõukogu üksikuid kodanikke isikumaksust wabastada.“ (Hääletatakse.) Poolt on antud 26 häält, vastu 39, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Pärlin'i poolt tehtud ettepanek: „punkt 1 tagasi lükata.

§ 2. lit. b seega täiendamata jättes.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Pärlin'i poolt tehtud ettepaneku: „§ 22¹ punkt 1, mis käib maade kohta, välja jätta.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Laarman'i poolt tehtud ettepanek: „§ 22⁵. Wallawalitsused on õigustatud protokolleeritud otsuse põhjal lubama maksutähtaja pikendust maksjatele, kes majanduslikult raskes seisukorras. Wallanõukogudel on õigus, kui selleks olemas mõjuvad põhjused, maksu maha kustutada.“ (Hääletatakse.) Poolt on antud 30 häält, vastu 34, seega on ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Palume sedelitega hääletada.) Soovitakse sedelitega hääletamist. Palun sedelid välja jagada. (Jagatakse sedelid.) Kas tehtakse ettepanekuid sedelite äralugemise kohta? (Hüüded: Juhatus hooliks!) Soovitakse juhatus hooliks jätta. Palun juhatus liikmeid sedelid ära lugeda. Sedelitega hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt on antud 32 häält, vastu 39, erapooletuid 1, seega on ettepanek tagasi lükatud. (O. Gustawson, is.: See oli etteteada!).

Panen I osa hääletamisele sel kujul, nagu ta II lugemisel vastu võeti. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on esimene osa vastu võetud.

Aruandja **O. Liigand** (loeb):

II.

Wene ajutise walitsuse poolt 15. juulil 1917 a. antud alewiseadus (Sobr. usak. i raspor. praw. nr. 187 — 1917 a.) täiendatakse järgmiselt:

1. § 123 täiendatakse järgmiste maksudega: a) liikumata waranduste lisamaks ja b) isikumaks.

2. § 126¹. Liikumata waranduste lisamaksu on õigus võtta nendel alewitel, kes 19. jaanuari 1920 a. liikumata waranduste maksuseaduse „Riigi Teataja“ nr. 18/19 — 1920 a., sead. nr. 82) alusel oma heaks maksu saavad. Liikumata waranduste lisamaksu võetakse suuruses ja alustel, mis selle seaduse I j. §§ 22¹—22³ waldade kohta tähendatud.

3. § 126². Isikumaksu kõrguse ja wõtmise korra määrab alewiwolikogu alustel, mis selle maksu wõtmise asjus käesolewa seaduse I j. § 9 waldade kohta määratud.

Selle osa kohta teeks ma redaktsioonilise ettepaneku, nimelt punkt 2, § 126¹ wõtta sõnade „selle seaduse I j.“ asemele sõnad „walla ja maakonna omawalitsuste sissetulekute, wäljaminekute, eelarwete ja aruannete ajutise seaduse“. Samasugune parandus on ka § 126² kohta. Põhjus on see, et selle seaduse paranduse kodiifitseerimisel paistaks wälja, nagu oleks siin nimetatud paragrahwid 22¹—22⁵, mille peale siin tähendatakse, alewiseadusest, kuna need paragrahwid on teises seaduses, nimelt walla ja maakonna omawalitsuste sissetulekute, wäljaminekute, eelarwete ja aruannete ajutises seaduses.

Juhataja **J. Tõnisson**: Aruandja poolt tehtud ettepanekut lahus hääletada ei soowita, panen II osa ühes aruandja poolt tehtud parandustega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on II osa wastu wõetud.

(Aruandja **O. Liigand** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega III ja IV osa):

III.

Käesolewa seaduse järele hakatakse maksusid wõtna 1-st jaanuarist 1924 a. alates.

IV.

Siseministrile antakse õigus kokkuleppel rahaministriga selle seaduse elluwõimiseks ja tarwitamiseks juhtnööre anda.

Juhataja **J. Tõnisson**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **O. Liigand**: Et see seaduseelnõu redaktsiooni komisjoni liigete poolt läbi waadatud on, sellepärast teen ettepaneku seadus wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

15. Kuldraha üksuse kindlaksmääramise ja kuldrahas lepingute sõlmimise seadus — III lugemisel.

(Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega pealkiri ja § 1):

Kuldraha üksuse kindlaksmääramise ja kuldrahas lepingute sõlmimise seadus.

§ 1. Eesti wabariigi kuldraha üksuseks määratakse käesolewa seadusega kroon, milles sisaldub 0,403226 grammi puhast kulda.

Kuldraha löömise ja käimapanemise kohta antakse eriseadus.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

§ 2. Kunni kuldraha käimapanemiseni on pooltel õigus wabal kokkuleppel sismaal täitmisele tulewaid lepinguid sõlmida ja kohustusi wälja anda kroonides.

L. Johanson (sd.): Ma teen ettepaneku wõtta „krooni“ asemel „taler“. (Hüüded paremalt poolt: Eisa wõtta! § 1 on „kroon“ wastu wõetud. K. Wirma, sd.: Saab küll!)

M. Juhkam (töer.): Minu arusaamise järele kodukorda nõnda tõlgitseda ei saa. Kui § 1 otse ütleb, et Eesti raha üksus on kroon, siis on härra Johanson'i parandus sisuline, aga mitte redaktsiooniline. Parandus oleks pidanud tehtud saama § 1 juures.

Juhataja **J. Tõnisson**: Raske on kodukorda tõlgitseda teisiti, kui senni on tõlgitsetud. Kui järgnewad paragrahwid on wastolus esimestega, siis ühtlustatakse neid eelmistega, aga et eelmisi paragrahwe tagant järele hakataks järgmistega ühtlustama, mis pärast wastu wõetud on, see näib wõimatu olevat, aga Riigikogul on wõimalik ise otsustada. Kodukorra seletus § 77 juurde on järgmine: „Kui on wastu wõetud mõni parandus, mida on waja paranduse mõttele wastawalt teha ka seaduseelnõu järgmistes osades, siis ei tule niisugune parandus korduvalt hääletamisele, waid loetakse kõigis seaduseelnõu osades juba wastu wõetud redaktsiooniliseks paranduseks.“ Nii ei saa mina kahjuks seda parandust hääletamisele panna. Asun § 2-se hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähta-

wa enamusega on § 2 vastu wõetud.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

§ 3. Kõik maksud, ka kohtu poolt väljamõistetud summad, mis kroonides sõlmitud lepingutest ja kohustustest tekiwad, samuti nende lepingute ja kohustuste pealt wõetawad tempelmaksud ja lõiwud, õiendatakse Eesti markades (Eesti wabariigi kassatähtedes ja Eesti pangatähtedes) krooni kursi järele, maksmise päewal.

Kroon koteeritakse Tallinna börsel, kullahinna järele ilmaturul.

Kui maksmise päewal koteerimist ei olnud, siis sünnib maksmine wiimase koteerimise põhjal.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 3 vastu wõetud.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

„§ 4. Hüpoteegid, mis on ingrosseeritud kinnistusraamatutes Eesti markades, loetakse makswaks kroonides ilma järgnewate hüpotekaarsete wõlauskujate nõusolekuta, poolte sellekohase teadaande põhjal kinnistusametile, kusjuures kroonides määrataw summa ei wõi olla üle ühe sajandiku ingrosseeritud summast Eesti markades.

Käesolewa paragrahwi määrus ei puutu hüpoteekidesse, mis on ingrosseeritud Wene rublades, Ida rublades ja Saksa markades, wäliswaluutas wõi wõrendis wäliswaluutaga.“

§ 4 on redaktsiooni komisjoni liigete poolt järele waadatud ja on tehtud järgmine redaktsiooniline parandus: wõtta sõnade asemele „ei wõi olla üle ühe sajandiku“ sõnad „ei wõi olla mitte suurem, kui üks sajandik“.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 4 ühes parandusega vastu wõetud.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

§ 5. Wabariigi Walitsusele antakse õigus käesolewa seaduse elluwõimiseks ja maksmapanemiseks juhtnõõre ja määrusi wälja anda.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 5 vastu wõetud. Asun lõpuhääletamisele (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel vastu wõetud.

Aruandja **A. Jürman**: Kuna käesolew seadus redaktsiooni komisjoni liigete poolt läbi on waadatud, teen ettepaneku seda vastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu wõetud.

16. Riigiasutuste töö koondamise seadus — III lugemisel. (Üldkomisjoni aruandja **T. Kalbus** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega pealkiri, § 1 ja § 2):

Riigiasutuste töö koondamise seadus.

§ 1. Riigiasutuste töö koondamise ja kulude kokkuhoidmise otstarbel on Wabariigi Walitsusel õigus 1924 aasta riigi eelarwe makswuse kestel:

1) riigiametnikka ja -teenijaid ametist wabastada, kohte wakantseteks jättes;

2) ühe asutuse ülesandeid teise asutuse peale panna, kui see makswate seadustega keelatud ei ole, ja selleks tarwilikku arwu ametikohte ühes ametnikkude ja teenijatega ning krediitidega ühest asutusest teise üle kanda.

§ 2. Eelmise paragrahwi (1) alusel wabastatud riigiametnikkudele ja -teenijatele maksetakse kolme kuu palk riigiteenistusest wabastamise korral palga edasimaksmise seaduse järele („Riigi Teataja“ nr. 51/52 — 1924).

Juhataja **J. Tõnisson**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel vastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus**: Kuna see seadus üksikute redaktsiooni komisjoni liigete poolt läbi waadatud on, teen ettepaneku käesolew seadus maksma panna ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu wõetud.

17. Riigikogu istungjärgu waheaja määramise küsimus. **K. Wirma** (sd.): Mina teen ettepaneku wõtta vastu järgmine otsus: „Riigikogu otsustab 1) lõpetada käesolewa koosolekuga II Riigikogu V istungjärk ja 2) uuesti kokku astuda era-

korraliseks istungiärguks 9. septembril 1924 a. kell 5 peale lõunat. 3) Waheajal kunni järgmise istungjärguni võimaldada töötamist riigikaitse ja väliskomisjonile ning Riigikogu juhatusel kokkukutsel rahaasjanduse komisjonile.

Uuesti kokkukutsumise aeg on tingitud wanematekogu wastawast otsusest. Wanematekogu ei määranud kindlaks seda päewa, kuid otsustas, et waheaja lõpp olgu septembrikuu esimesel poolel. 9. september on teisipäew ja kuu esimese poole keskel — sellest see ettepanek. Teiseks Riigikogu töötawate komisjonide hulka on wõetud ka rahaasjanduse komisjon, kuid tingimisega, et ainult Riigikogu juhatusel oleks õigus seda komisjoni kokku kutsuda. Seda õigust on selleks tarwis, et walitsuse seletuse järele ei taha walitsus seadust Tallinna linna laenu asjus mitte enne tarwitada, kui rahaasjanduse komisjon on informeeritud tegelikkude lepingu tingimustega, mille alusel see laen tehakse. Sellest seisukohast wälja minnes wõib tarwidus tulla rahaasjanduse komisjoni kokku kutsuda. Nendel motiividel teen wastawa ettepaneku.

Juhataja **J. Tõnisson**: Ma konstateerin, et selle ettepaneku wastuwõtmisega koosolek weel mitte lõpetatud ei ole.

J. Luur (krst.): Ma teen teise ettepaneku. Minu ettepanek sisaldab põhiseaduse § 41 ettenähtud korda, kus Riigikogu kokku astub korraliseks istungjärguks oktoobrikuu esimesel esmaspäewal. Ja põhiseaduse § 42 on öeldud, et Riigikogu juhatus wõib Riigikogu kokku kutsuda ka erakorralisteks istungiteks, kui asjaolud seda nõuawad. Minu wormel on järgmine: „Riigikogu otsustab käesolewa koosolekuga lõpetada II Riigikogu V istungjärgu. Töötama jääwad riigikaitse, välis- ja rahaasjanduse komisjonid.“

Juhataja **J. Tõnisson**: Kirjalikult on esitanud rkl. Martinson ettepaneku Riigikogu istungjärgu waheaga määrata kunni 23. septembrini 1924 a.

K. Wirma (sd.): Ma julgen Riigikogu liigete tähelpanu juhtida selle suure hulga töö peale, mis praeguse istungjärgu lõpul tegemata jääb. Suured seadused on komisjonide poolt walmis töötatult kaustades ja oleks tarwis kiiremalt neid läbi arutada. Peale selle on teada, et komisjonides on weel mitmed seadused, mis

pika ulatusega, walmis, ja sellepärast, kui Riigikogu tahab neid seadusi tõesti seadusteks teha, siis peab tema selle eest hoolt kandma, et tema ennem oma töodega walmis jõuab, kui riigi eelarwe arutusele tuleb. Wabariigi Walitsus on selgel sõnal siit kõnetoolilt teatanud, et tema tahab hoolt kanda selle eest, et eelarwe õigel ajal Riigikogule arutamisele tuleb. Kui tulla põhiseaduses ettenähtud ajal kokku, nagu rkl. Luur seda soowitab, siis tuleb otsekohe minna eelarwe arutamisele, ja tähendatud seadused jääksid edasilükatuks. Niisugust edasilükkamist ei tohiks mitte sallida.

Mis puutub 23. septembrisse, siis on see koguni wastu wõtmata, sest kui juba teha pikemaajaline waheaeg, siis on juba parem kokku tulla põhiseaduses ettenähtud ajal. Üks nädal, mis 23. septembri ja 1. oktoobri wahel on, ei tähenda mitte midagi. (J. Sepp, mo.: Töö t a m e e d a s i.) See on õige, härra Sepp. Meie rühma esitajad ütlesid wanematekogus ja rühmadewahelisel koosolekul, et nemad ei nõua waheaga, istume edasi. (W. Linnamägi, krst.: Ega see istumine üks ei aita.) Ka see on õige, ja sellepärast tegigi wanematekogu otsuseks, et kuna Riigikogu näib olewat üle töötanud, peaks praegu puhkeaga tegema. Aga et see puhkeag 3 kuud pikk peaks olema, see on liig. Kui riigiteenijatele tahetakse 2 nädala pealt puhkeaga 3 nädala peale tõsta, siis räägiwad Riigikogu liikmed palju tõsisemat juttu kui nüüd, kus nendel enestel puhkeaga tarwis on.

M. Laarman (põl.): Põllumeeste rühm ei ole millalgi selle poolt olnud, et meie praegusel korral istungjärgu lõpetaks. Ju mitmel korral on tähendatud, et meil hulk wäga tähtsaid seadusi järke ootawad. Wäga rõõmustaw on kuulda, et härra Piiskar ja ka teised walmis on tööd edasi tegema, sellepärast mina loodan, et minu ettepanek wastu wõetakse. Teen ettepaneku täna istungjärku mitte lõpetada, waid edasi töötada.

Juhataja **J. Tõnisson**: Ei ole tarwidust niisugust ettepanekut hääletada. Kui istungjärgu lõpetamise ettepanek tagasi lükatakse, siis muidugi töötame edasi.

H. Bauer (krst.): Ma tahtsin paar sõna härra Luur'i ettepaneku toetuseks ütelda. Terwe suwi kulub kõigil minis-

teeriumidel ainult eelarwe ja jookswate tööde peale. Kes seal töötanud, see teab, et suwel pool osa ametnikkudest puhkusele sõidawad ja ainult teine pool töötab, nii et ministeeriumid eelarwe suure waewaga septembriks walmis saawad. Teist tööd, suuremaid ja pikemaid seadusi, on täiesti wõimatu juuli- wõi augustikuus wälja töötada. Ainult „vermicellest“ ehk väikestest seaduse juppidest wõib siin juttu olla. Sellepärast ei oleks mõtet, kui meie tuleks septembrikuus kokku ja hakkaks jälle neid väikesi seadusi läbi waatama, kuna meil just pikemaid seadusi tarwis on. Sellepärast on ainukene võimalus, kui ministeeriumidele antakse võimalust septembrikuu jooksul tõsiselt töötada, ja siis, kui Riigikogu kokku tuleb, saaks tema ka kohe täiel aurul töötama hakata ja suuremate seaduste projektide juurde minna.

L. Johanson (sd.): Sotsiaaldemokraatide rühm teatas wanematekogus, kui ka rühmadeesitajate koosolekul, et meil mitte midagi selle wastu ei ole, kui Riigikogu edasi töötab. Kuna aga wanematekogu koosolek otsustas, et istungjärgule tuleb 20-dal waheaeg määrata, siis meie wanematekogu ettepanekut wõtame küllalt autoriteetlikuna. Riigikogul on aga terwe rida wäga tarwilikka ja walmis seadusi wastu wõtta. Siin wõiks nimetada pensioni-seadust, hoolekandeseadust, mille järele suur tarwidus on, wõiks nimetada haiguskinnistusseadust, maatarwitamis-seadust, mis tingimata enne eelarwet tuleks wastu wõtta, ja mida komisjon peab ruttu läbi waatama. nii, et on terwe rida seadusi, muu hulgas ka sõjawäe pensioni-seadus, mis rutuliselt tuleks wastu wõtta. Tähendab, suurte rahwahulkadel on küllalt põhjust oodata, et Riigikogu warem kokku tuleks. Ja meie rühma ettepanek on, kuna wanematekogu on otsustanud kokku tulla septembri esimesel poolel, et Riigikogu kokku tuleks 2. septembril, siis on võimalus enne eelarwet wastu wõtta neid tarwilikka seaduseelnõusid.

K. Wirma (sd.): Ma waidlen härra Luur'i ettepaneku wastu eriti selle wiimases osas, et rahaasjanduse komisjonile antakse võimalust kõige aja töötada. Siis peaks arwama, et ta liikmed kõige aja Tallinnas on, ehk jälle hakkawad töötama need, kes Tallinnas on, ja teised, kes siin pole, ei saa töötada. See ei ole aga mitte korralik ega õige töö.

Juhataja J. Tõnisson: Rkl. Wirma, siin on rkl. Luur oma ettepanekut redaktsiooniliselt muutnud: töötada võimaldada riigikaitse, wälis- ja rahaasjanduse komisjonidel.

K. Wirma (sd.): Selle wastu ma just waidlengi, et rahaasjanduse komisjonil ei tuleks töötada võimaldada, see tähendab kõige aja töötada. Minu ettepanekus on temal ka töötamine võimaldatud, aga ainult siis, kui walitsuse poolt wastaw soowiawaldus tuleb ja Riigikogu juhatus kaudu kutsutakse siis komisjon kokku. Wahe on siin see, et siis ei pruugi rahaasjanduse komisjon mitte kõige aja töötada, waid ainult eriti juhtumistel, kui seda peaks tarwis olema. Ja siis ei pruugi komisjoni juhatus koosolekut kokku kutsuda, waid Riigikogu juhatus peab hoolitsema selle eest.

O. Liigand (rhw.): Et käesolewas waidluse all olewas küsimuses kirikute keset küla teha, teeksin parandus-ettepaneku:

„Riigikogu astub kokku erakorraliseks istungjärguks 16. septembril käesolewal aastal.“

Juhataja J. Tõnisson: Kawatsen ettepaneku hääletamisele panna nii, et kõige kaugemaleulatawam ettepanek esimesena hääletamisele tuleb ja teised ulatawuse järjekorras. Kõige kaugemaleulatawam on rkl. Luur'i ettepanek ja selle järele tuleb rkl. Wirma ettepanek. Rkl. Wirma ettepaneku wastu käiwad rkl. Martinson'i ja rkl. Liigand'i ettepanekud ainult aja poolest, muidu on need ettepanekud ühed, sellepärast kawatsen hääletamisele panna rkl. Martinson'i ja Liigand'i ettepanekud, kui parandused rkl. Wirma ettepaneku juurde. Selle järele tuleb hääletamisele rkl. Johanson'i ettepanek.

Korra kohta on sõna rkl. Wirma'l.

K. Wirma (sd.): Minu ettepanek sisaldab 3 punkti. Teen ettepaneku minu ettepanekut hääletada punktide kaupa: 1) Kas waheaeg teha, 2) kui kauaks ja 3) kuidas komisjonid töötama saawad.

Juhataja J. Tõnisson: Kõigepealt on rkl. Luur'i poolt ettepanek käesolewa koosolekuga lõpetada II Riigikogu V istungjärg. See ettepaneku osa käib kokku rkl. Wirma ettepaneku 1-se punktiga, kuna ettepaneku II osa aja poolest lahku läheb. Et mitte kahte korda ühe-

sugust ettepanekut hääletada, panen hääletamisele istungjärgu lõpetamise ettepaneku. (Hääletatakse.) Poolt on 36 häält, vastu 24, sellega on otsustatud käesolewa koosolekuga Riigikogu V istungjärk lõpetada.

Nüüd tuleb otsustamisele, millal uuesti kokku tulla. Ette on pandud uuesti kokku tulla 2-sel, 9-al, 16-al, 23-al septembril ja põhiseaduse § 41 põhjal oktoobrikuus.

Panen hääletamisele selles järjekorras: kõigepealt 2-sel septembril, siis 9-al, siis 16-al, siis 23-al septembril ja lõpuks oktoobrikuus. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: Ettepanekud on saanud häälti poolt: 2-sel septembril kokku tulla 20 häält, 9-al septembril kokku tulla — 5 häält, 16-al septembril kokku tulla — 15 häält, 23-al septembril kokku tulla — 16 häält ja oktoobrikuus kokku tulla — 27 häält. Ükski ettepanek ei ole saanud absoluutset hääletenamust, sellepärast tulewad nad hääletamisele poolt ja vastu, selles järjekorras, kuidas häälti saanud.

Kõigepealt tuleb hääletamisele ettepanek — kokku tulla oktoobrikuus. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 31 häält, vastu 39. Järgmisena tuleb hääletamisele ettepanek — kokku tulla 2-sel septembril s. a. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 24 häält, vastu 33. Järgmisena tuleb hääletamisele ettepanek — kokku tulla 23-dal septembril s. a. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt — 2 häält, vastu nähtaw enamus. Järgmisena tuleb hääletamisele ettepanek — kokku tulla 16-dal septembril s. a. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 39 häält, vastu 26 häält. Järgmisena tuleb hääletamisele ettepanek — kokku tulla 9-dal septembril s. a. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 26 häält, vastu 33 häält.

Kõige rohkem häälti poolt on saanud ettepanek — kokku tulla 16. septembril s. a., sellega on see ettepanek vastu võetud.

Panen hääletamisele rkl. Wirma ettepaneku 3-da osa: waheajal kunni järgmise istungjärguni võimaldada töötamist riigikaitse ja väliskomisjonile ning Riigikogu juhatuse kokkukutsel rahaasjanduse komisjonile.

Sellest ettepanekust läheb lahku rkl. Luur'i ettepanek selle poolest, et seal on võimaldatud töötada rahaasjanduse kom-

misjonil ilma Riigikogu juhatuse kokkukutsumiseta. (A. Luur, krst.: Wõtan ettepaneku tagasi.)

Rkl. Luur võtab oma ettepaneku tagasi, siis tuleb hääletamisele ainult rkl. Wirma ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu võetud.

Sellega on kogu küsimus üksikasjaliselt otsustatud.

18. Wabariigi Walitsuse wastamine põllumeeste Riigikogu rühma arupärimise peale maaparanduse ja ühispiimatalituste ehitamise laenude sulgumise asjus.

Rahaminister O. Strandman: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigikogu põllumeeste rühma poolt esitatud arupärimine sisaldab eneses kaht küsimust, krediitide kinnipanemist maaparandamise

laenuks ja ühispiimatalituste laenuks. Arupärimise põhjendamise puhul ja ka arupärimises eneses, ühtlasi eilsete kõnede puhul Riigikogus, tõusis küsimus üles laiemas ulatuses, ja mina lubasin siis ka Riigikogule meie majanduselu väljawaadetest põhjalikumalt rääkida, mis ma ka nüüd teen. Ma pean seda võimalikult lühidalt tegema, sest Riigikogu on juba väga kaua koos istunud, kaks päewa ühte järgi, see on esimeseks põhjuseks, kuid teiseks põhjuseks on asjaolu — mina pean otsekoheselt tunnistama, — et minul mitte kindlasti läbitöötatud kawa ei ole, mida praegu Riigikogule esitada. Meil on mitmel puhul Riigikogus ja ajakirjanduses küsimust puudutatud, et Eesti riik peaks enesele kindlad meie raha- ja majanduspoliitika kawad muretsema ja nende järele riiklikku elu korraldama, aga siamaani ei ole seda Wabariigi Walitsused ega ka rahanduse ja majanduse juhid teha suutnud. Sellepärast on siis ka loomulik, et mina seda mitte 35 päewaga ei ole teha jõudnud.

See, mis minul täna au on Riigikogule ette kanda, on osalt minu isiklikud waated nendes asjades, millega minul on tulnud tegemist teha, eriti raha- ja tööstuskaubandusminister olles, ning osalt ka kogemused, mis mina olen saanud välisministrina. Et aega kokku hoida, peatan mina, ilma et ma pikemat sissejuhatust teeks, üksikute küsimuste juures, mille kohta siin seisukoht tuleb võtta. Loomulik on, et kui riigid ja rahwa majanduslikku olukorda hakatakse kaaluma,

et siis tuleb kõigepealt selgusele jõuda tööstuse ja kaubanduse kohta, nii et nendest aladest teataw ülewaade oleks. Peatame kõigepealt meie kaubanduse juures. Siin tuleb nüüd kõigepealt otsusele jõuda, missugune meie kaubandus olla wõib ja olema peab. On wist kõigile teada, et siis, kui meie Wenemaast lahti löime, eriti aga, kui meil Wenemaaga rahu oli tehtud, et siis väga suured lootused tekkisid sel alal, et meie olla transiitmaa, just nagu loodud selleks, et Wenemaa kaubandust enese kätte kiskuda, et seal õieti niisama suurt osa mängida, nagu ilmaturul London ja Hamburg, kes kogu kaubandust õige tuntawal määral juhiwad. Siis tekkis ka arwamine, et wõib olla, et Eesti sellel alal jõuab kaugemale, kui tema kitsad ja wäikesed piirid seda lubawad, et sel alal oleks wõimalik oma majanduslikku ja rahanduslikku elu edendada ja enesele waranduslikka wäärtusi koguda.

Niipalju kui mina teateid koguda suutsin, — mina tegin seda terve aeg, eriti aga siis, kui mina välisminister olin, ma kutsusin siis Moskwa saadikud ja kaubandusliku attashee wälja ja pärsin nendelt põhjalikumaid teateid Wenemaa kaubanduse kohta, olen ka pärast teateid kogunud ja wõin nüüd nende teadete põhjal öelda, et Wenemaal olud nii arenewad, et need lootused, mis Wenemaa peale on pandud, põhjendamatuena osutuwad. Need lootused on ka wististi meie ärikingondades kõrwale heidetud, wist ei usu seal peaaegu keegi enam, et meie suudame Wenemaaga ligemaid kaubanduslikka sidemeid sõlmida, et meie suudame tähtsat osa mängida Wenemaa kaubawahetuses wälisriikidega. Need lootused tulewad kõrwale jätta sellepärast, et praegu õieti Wene kaubanduspoliitika niisugune on, et Wene riigi wäliskaubandus koondatakse riiklikkude asutuste kätte ja sel puhul muidugi ei tarwita Wene kaubandus niisuguseid wahelkauplejaid, nagu seda on Eesti äri-mehed. Jääb järele ainult see, mis Eesti kaupade walmistajad Wenemaale pak-kuda wõiwad, aga need wõimalused on wäikesed, wõrrelles nende suurte kawatsustega, mis alguses meeli waldasid. Mina ütlen, et need kawatsused tulewad kindlasti jätta ja seda praeguse Wenemaa kaubanduspoliitika põhjal. Mina kat-susin ka selgusele jõuda selle üle, kui palju katsed enestele Wenemaa wahel-kaupleja kohta muretseda Eesti äri-me-

tele maksma on läinud, kuid täpseid tea-teid mina selle kohta ei saanud. Aga et siiski Eesti majandus sellega kahju on saanud ja õige tuntawat kahju, see on kindel, ja niikaua kui sarnased olud Wenemaal walitsewad, kus riik terwet kau-bandust oma käes peab, on päris kindel, et meie äri-meestele mitte soowitada ei wõi, et nemad omale niisuguse wahel-kaupleja osa kätte kiskuda püüaksid. Sel-lepärast tuleb öelda, et meie kaubanduse wäljawaated peawad tulewikus sellega piirduma, et meie ainult oma maa kau-bandust oma käes katsume hoida, et meie oma maa kaubanduses suudaksime wahelkauplejaid kõrwaldada, aga et meie ise suudaksime wahemehed olla Wenemaa, Ameerika ja Lääne-Euroopa wahel, seda meie loota ei tohi.

Mina ei taha kaubanduse juures roh-kem peatada, waid läheksin üle tööstuse juurde. Eile juba toonitati siin, et meil on olemas suurtööstus, ja et see suurtöös-tus on peaaegu kõik Wene pärandus, mil-les seisukohta wõtma peab. Iseäranis ter-rawalt puudutab see seisukohawõtmine meie metalltööstust, mis meil weneaja pä-randustest üks suurem on. Mina olin nüüd hiljuti ühel koosolekul, kus üks äri-mees, kes ise ka metalltööstuse alal te-gew on, ütles, et ka tema on otsusele jõudnud, et suur-metalltööstusel Eestis tulewikku ei ole, aga tema arwas siiski, et Eesti peab seda tööstust alles hoidma ja teda igatepidi toetama, sest et wõib olla, et siiski Wenemaa piirid lahti lähe-wad meie metalltööstusele ja selleks pi-dawat meie walmis olema, et seda ära kasutada wõida. Mina pean ütleva, et mina isiklikult niisugune optimist ei ole, sest katsed wiimasel ajal meie metall-tööstuse alal Wenemaaga ühendusse as-tuda, nimelt raudtee wedurite paranda-mise alal, on praegusel ajal küllalt kind-laks tõestuseks, et meil põhjust ei ole niisuguste tööde saamise peale lootma jääda. Pealegi olen mina arwamisel, et meie metalltööstus on tekkinud iseäralis-tel oludel ja nimelt sellepärast, et oli suur Wene tollipiir olemas, mis wõimaldas kõrgete tollitariifide tõttu sisemaal, oma-maa wabrikuid odawama kütteainega warustada ja odawamat tooresainet saada. Kui meie nüüd waatame tagasi selle peale, kuidas meie wabrikud, eriti just Tallinna suured metallwabrikud, tekkisid, siis ei saa keegi konstaterimata jätta seda asja-olu, et nemad tekkisid sel ajal, kus oli üles seatud suur sõja programm ja need

wabrikud ehitatigi selle sõja programmi teostamiseks, missugusest teostamisest õieti suured kapitaalid osa võtsid. Tol ajal läks minul korda juhuslikult nende ärikingdadega kokku puutuda, kes selle suurtööstuse siin alustasid, ja nende poolt teati rääkida, et nemad loomulikudel oludel väljamaaga mitte võistelda ei suudaks, mida juba lihtne kalkulatsioon näidata. Nemad ütlesid, et neile läheb terase puud maksma 1 rubla, samal ajal, kui Inglismaal ja Saksamaal Ruhri piirkonnas terase puud maksab umbes 1 mark, mis poole vähem välja teeb. Samuti ei olnud ju kohalikul metalltööstusel kiwisütt ja seda tuli samuti kaugemalt kohale vedada. Kiwisütt ei ole meie metalltööstusel ka praegugi kodumaalt saada ja on küsimus alles lahendamata, kas meie põlewkiwi suudab kiwisöe aset täita. Samuti ei ole meie tööstuse korraldus ja tööjuhatus ning wiljakus nii kõrgel, nagu seda on tema Saksamaal, Inglismaal ja ka Ameerikas. Sellepärast olen mina isiklikult arwamisel, et meie metalli suurtööstus, mis õieti Wene pärandus, kunstlik pärandus on, mis surmale on määratud. Sellega peab rehkendatama, sest kui meil wast üks ehk kaks wabrikut järele wõiwad jääda, siis rohkematega meil rehkendada ei tule. Küsimus peab praegu seisma selles, kuidas neid wabrikuid likwideerida nii, et meie ühes sellega oma rahwamajandusele mitte hoopigi ei annaks.

Teine tööstus, mis meil Wene ajast suures ulatuses olemas on ja osalt ka Eestis hoogu on saanud, on meie tekstiiltööstus. Nii palju kui tekstiiltööstus meile oma tarbeks töötab, siis on see tarwilik ja tekstiiltööstust tuleb toetada. Kui meie wõtame suuremad tekstiilwabrikud, näiteks Narwa Kreenholmi wabrik, siis on selgunud, et kui ta täie jõuga töötab, — seal 8—10.000 töölist töötanud, nii palju wõib tema töölisi ära tarwitada — kuid 8000 töölise juures wõiks tema ainult umbes 5% oma saadustest Eestimaa ära müüa, kui Eestimaa ainult tema saadusi tarwitaks. Wõib olla, et need arwud mitte täpsed ei ole, aga umbkaudu on nad õiged. Sellepärast tuleb arwata, et tekstiiltööstus wõib meil edeneda, kui tema wälisurgudel suudab omale ostjaid leida. Kui öeldakse, et see praeguse konjunktuuri juures raske ei ole, siis pean mina tähendama, et see on ümberpöördukt, on just raske. On väga palju energilisi katseid tehtud, aga need katsed on väga rasked olnud. Ka siis, kui olud täiesti nor-

maalseks lähewad ja praegusel ajal muutuwad nad terwes Euroopas normaalseks, on küsitaw minu arusaamise järele, kui palju meie tekstiiltööstus suudab võistelda. Siin kindlat wastust anda ja öelda, et tema seda suudab teha, on liig warane. Umbes samal seisukohal on minu arusaamise järele ka meie tsemenditööstus. Wiimase aja kogemused, nimelt põlewkiwi tarvitamine tsemenditööstuses, teewad väljawaated paremaks ja sellepärast wõib öelda, et selles küsimuses meie tulewiku väljawaated suuremad on. Kuid minu arusaamise järele, et meie oma tulewikku tekstiiltööstuse ning tsemenditööstuse peal rajada wõiks, on ette waatamata. Kui meil neid tööstusi toetada tuleb, siis rohkem selles mõttes, et meie neile wõimaldaks väljaspoolt rohkem kapitaali sisse tuua.

Siis edasi paberi- ja puutööstus. Siin wõin mina otsekohe öelda, et meil praegu wabrikud wõrdlemisi heas seisukorras on. Osalt selles mõttes, et nad on suutnud oma sisseseadeid nii korraldada, et nad väljaspool Eestit, isegi väljaspool Euroopat, koguni Ameerikas turgu on leidnud. Teiselt poolt on Wene turg neile lahti ja kuna wiimasel ajal kindlasti selgunud on, et nemad põlewkiwi wõiwad kütteks tarwitada, siis wõib öelda, et paberi- kui ka puutööstuse väljawaated sugugi halwad ei ole.

Siis on meil weel metallalal üksikud vähemad töökojad, kes wiimasel ajal on hakanud meie koduseid tarwidusi rahuldama. Siin on malmiwabrikud hakanud tegutsema — osalt puutööstusega ühenduses — ja neil wõib kodumaal kindlasti edu olla. Kui meie niisugust tööstust finanseerisime, siis wõib öelda, kuiwõrd see meie marga peale mõjub. Just eile on Riigikogus ette kantud, et waadake, meie weame välja, sellest saame waluuat. See on üks külg, kuid teine külg on, et meie walmistame omale kodumaal tarbeasju ja sellepärast ei ole waja enam nii palju väljamaalt sisse wedada ja meil ei ole tarwis enam mitte niiwõrd waluuat välja anda. Kuid siiski tuleb rehkendada kui palju meie neid wõime aidata, et meie mitte hätta ei satu.

Siis on weel meil olemas suured riiklikud tööstused, see on õlikiwi- ja turba-tööstus ja Tallinnas üksikud metalltehased. Mis õlikiwisse puutub, siis wõib öelda, et õlikiwi väljawaated meie riiklikus tööstuses ja meie majandusel mitte wäiksed ei ole. Ei saa küll öelda, et õli-

kiwi destilleerimise meetodid, teiste sõnadega õlikiwist õlide muretsemise probleem, praegusel ajal juba lahendatud oleks ja et meie suuri tagajärgi sellega kätte oleks saanud, seda ei ole. Meie elame siiski veel katsete ajajärgul. Kuigi üksikud katsed tagajärgi on andnud, siis veel ei saa öelda, et see väljamaa kapitaali siia meelitaks. Täna võttis Riigikogu vastu seaduse, mis kergendusi pidi tegema võõra kapitaali sellesse tööstusse tõmbamiseks.

Teisel alal, kütte alal, on õlikiwil kindlam edu. Sellepärast võib öelda, et siin teatud optimism walitsema peab. Kui suured üldised väljawaated õlikiwi alal on, selle üle lähewad arwamised lahku. Kindlakstehtud arwamist siin olla ei või. Kui ühed ütlevad, et Wirumaal mõnekümne aasta pärast korsten korstna kõrwal on, et see on kullaauk, siis on teised skeptilisemad ja ütlevad, et ainult praeguse konjunktuuri juures on õlitööstus võimalik, kuna teistsugustel oludel temal naftaga võistelda võimatu. Lootused siin igatahes meil on ja nendega tuleb Eesti riigi majanduselus rehkendada.

Pisut teine on lugu turbagas. Turwas ei ole midagi uut, turwas on nii mitmelgi maal olemas, kus ka tema väljatöötamisele on asutud. Turbatööstuse tagajärjed ei ole mitte nii hiilgavad, et meie võiks öelda, et see kapitaal, mis sinna tööstusse on mahutatud, kõige paremini mahutatud oleks. Mina ei taha ka ütelda, et see mahawatud raha oleks. Just wiimasel ajal, kui riigi turbatööstuse aruanded kinnitamisel on olnud, on nad mind eriti huwitanud ja ma olen neid komisjonis läbi waadata lasknud. Ka siin võib ütelda, et siin on natukene liiga suure hooga talitatud kui sinna tööstusesse kapitaali on sisse pandud, kuid et see raha päris kadunud oleks, seda ei ole praegu põhjust öelda.

Jääksid järele meie väiketööstused. Et meie Eestis nende peale suurt lootust võime rajada, seda näitab meile praegune Tallinna mess, kus meie näeme, et meie kodumaal nii mõndagi asja walmistada osatakse ja suudetakse, ja kui selle peale võimalik on kõike oma jõudu rakendada, siis on see eriti, mis meie majanduslikus elus tulewikus saab suurt osa etendada.

Mina ei tee sellega mingisugust demagoogiat, aga wististi on kõigile selge, ka härradele sotsiaaldemokraatidele, et siiski Eesti riigi tulewik ka praeguste tingimuste juures peab olema rajatud põllumajandusele. Minu arusaamise järele ei

saa keegi tõsine inimene Eestit teisiti ette kujutada, kui põllutööriigina. Meie peame Eesti riigi majandusliku edenemise juures kindlasti asuma seisukohale, et meil tuleb teed käia, mida on näidanud teine väikeriik — nimelt Daani riik. Ma ei taha mitte rääkima hakata, missugused edenemise võimalused on, mina olen wõhik sellel alal, aga et iseenesest siin meie tulewik kindlustatud on, selles olen mina päris kindel.

Nüüd tuleb sellest lühidast ülewaatest otsus teha, mis tuleb meie majandusalal teha. Kuna meil raske aeg on, kuna meil majandusliku kriisi aeg on, kus meie mark teatawaid langemise tundemärke on awaldanud, riik kulla- ja waluutatagawarasid ära on tarwitanud, nüüd tuleb küsida, mis siin kõigepealt teha tuleb. Mina kui ettewaatlik inimene, ja mina olen seda alati olnud, olen seisukohale asunud, et tuleb kõigepealt teatud inwentuuri teha. Meil tuleb selgusele jõuda, mis meil olemas on, kuidas meie seda oleme saanud ja siis selgitada, mis tegema peab. Kui ajakirjanduses, ja osalt ka Riigikogus ja iseäranis härra Einbund, sellest räägitakse, et meil teatawa shablooni järele kokku tõmmatakse, siis peab ütleva, et kokku tõmbamine ei ole mitte otstarbe, waid abinõu. On ka teisi abinõusid olemas, aga ilma kokkutõmbamiseta, ilma selgusele jõudmata, mis meil waja on, mis meil on elujõuline, kuhu meie peame oma kapitaali koondama, nii palju kui riik seda üldse suudab, peame selgusele jõudma, mis on kunstlikult asutatud ettevõtte, mis on, nagu Riigikogus korra tähendati, wesiwõsu, — ilma ei saa meie mitte läbi, waid niisugune selgitamine on tingimata tarwilik. Meie ei saa enne edasi sammuda olles seisukohal, et kui kellegil Eesti nimi oli, siis olgu temal ka võimalus midagi asutada, waid tuleb võimalikult kindlaks määrata, missugused ettevõtted meil küllalt elujõulised on. Ja ainult neil on eluõigus, kes tõesti loowat tööd teewad. Meie oleme praegu nii kaugel, et meie võime ära määrata, missugune ettevõtte on elujõuline, meil on teataw ajajärk taga ja meie peame selgusele jõudma. Ja kui ajakirjanduses, ka Riigikogus, etteheited on tehtud, et rahaminister tahab mingisugust isiklikku mõõdupuud tarwitama hakata, siis on see just ümberpöördukt. Mina olen ikka öelnud, et asja peab selgitama ja järele kaalutama. Ja kui siis on selgusele jõutud, et mõni tööstus wõi ettevõtte mitte elujõuline ei ole, siis tuleb te-

male ütelda, et sina pead likwideeruma. See on kokkutõmbamise ülesanne, see on see abinõu, kuidas meie võime selgusele jõuda, mis meie majanduselus tarvilik. Ja kui meie oleme üksikud ettevõtted, kel elujõudu ei ole, elimineerinud, ja kui meie oleme kas kõik või osalt kapitaali nende alt kätte saanud, siis alles awaneb meil võimalus meie majandust ja eriti põllumajandust sellel määral toetama hakata, kui see tarvilik on. Aga enne kui meil neid ressursisid mitte ei ole, enne kui meil neid tagawarasid mitte ei ole, paber- raha trükkima ja rohkem välja andma hakata ja seda poliitikat edasi ajada meil mitte võimalik ei ole. Mina igatahes see inimene mitte ei ole, kes seda teeks ja sellega tuleb Riigikogul täiesti rehkendada. Niipalju aga, kui meil võimalus saab olema kokku tõmmata sealt, kust vaja on, ja peale selle, kui margakurs kindla aluse on leidnud, tuleb meie põllumajandust eriti toetama hakata. See on täiesti selge. Kuidas tuleb siin talitada? Kas oleme saneerimisega liiga vara peale hakanud, või oleme meie liiga hiljaks jäänud? Minul oli au Riigikogule juba eile selles küsimuses oma seisukohta awaldada. On riikisid, kes oma rahaasjandusega on täitsa kuristikku langenud. Võtame näituseks Poola, Saksa ja Wene-maa. Minu arwamise järele niisuguse kuristikkulangemise tagajärgi on parandada palju raskem ja keerulisem ja toob palju suuremaid hädaohutusi kaasa. Paar päewa tagasi lugesin mina „Berliner Tageblatt“ist artikli, pealkirjaga „Polnische Sorgen“, kus seletatakse, et Poola rahaminister Grabski energilise tegewuse peale vaatamata seal praegusel silmapilgul väga raske meeleolu on, et seal paanika on, et seal suur krediidi puudus on. Saksamaal on ka lood nõnda. Räägitakse, Saksa firmad olla walmis 20, 30 kunni 50 protsendi eest wäljamaalt kapitaali wõtma. Ja mina arwan, kui meie niikaugele oleksime läinud, kui meie kõik omad tagawarad välja oleksime andnud ja pärast seda alles oleksime pidanud lõhkiläinud küna juures mõtlema hakkama, mis teha, siis meie seisukord palju raskem oleks olnud. Praegu oleme meie, kui mitte poole tee, siis natukene rohkem kui poole tee peal kinni pidanud, ja minu arust oli see küll wiimane aeg, et saneerimise protsessi peale hakata. Ja sellepärast on ka minu arwamine, et see saneerimise protsess wäheha waluga ja wähemate wapustustega võiks läbi

minna, kui siis, kui meie kõik ressursid ära oleksime tarwitanud ja välja andnud. Siin räägiti väga palju maksubilansist ja sellest, et maksubilans on paranenud. Kui ka maksubilans meie kasuks peaks muutama, ei kindlusta see weel meie seisukohta. Waid võib öelda, et bilans küll teatud aja rahakursi võib hoida. Aga kui tuleb wäike wapustus, ja ei ole riigil kullatagawarasid, millega oma raha kindlustada, kui temale ei ole wastawat hulka metalli suurema osa paber- raha katmiseks, siis wäikesegi wapustuse juures ei aita kauaaegne maksubilans midagi. Kui tahe-takse, et raha peab kindel olema, kui seda õieti rahwamajanduse nurgakiwiks pan-nakse, siis ei jää muud üle, kui peab aktiivse maksubilansi kõrwal muretsetama ka teatawad kindlad tagawarad raha kindlustamiseks. Ja õieti see ongi praegu meie rahapoliitika ülesanne. Mitte ainult, et meie maksubilansi parandame, waid meil tulewad ka tagawarad luua oma marga kindlustamiseks. Meie riik on liig wäike selleks, et võiksime öelda, et kui meil sama palju sisse weetakse, kui välja, et siis wõidakse meil päris rahulikud olla. Kui meie ainult maksubilansiga oma raha katteks tagawarasid peaksime koguma, siis wõtaks see kogumine väga palju aega ja oleks väga raske ülesanne. Siin tuleb kindlasti teisi teid otsida ja erakorralisi abinõusid tarwitamisele wõtta. Wälis-laenu peale on praegu raske loota. Mina olen siin selge sõnaga öelnud, mis mina praegusest ilmaturu seisukorrast arwan, kui suured meie lootused on. Kui meil korda läheb laenu teha, siis on see väga hea, aga kordama ma seda ei hakka, mis ma sellest arwan, sest seda olen Riigikogu rahaasjanduse komisjonis ja ka koosolekul juba rääkinud. Minu arwamise järele tuleb meil teisi erakorralisi abinõusid tarwitamisele wõtta, et selleläbi oma margale kindlust saada. See on meie waranduste ärakasutamise. Kui suurel määral seda teha tuleb, selle üle muidugi võib rääkida. Praegune töö Riigikogus ei ole ka walitsuse liigetele võimalust andnud täpsemalt ära määrata — kus, mis ja kuidas tuleb teha. Nii pea, kui walitsus praegusest tööst Riigikoguga wabaneb, tarwitab walitsus kõik võimalused, mis olemas, ära, et välja töötada kindlat alust, ja tahab asuda teatawa aja järele ka nende teostamisele. Ja kui meil korda läheb mitme hea sajatuhande naela wõrra meie margale kindlust muretseda, siis

wõime palju kindlamini tulewikku waadata.

Ajakirjanduses on weel kahest asjast räägitud, mille peale tähelpanu pöörata mina omaks kohuseks pean. Kõigepealt on sellest räägitud, et meil on rahvuslik kapitaal ja et seda rahvuslikku kapitaalile tuleb hoida. Nähtawasti peetakse niisuguseks kapitaaliks ka neid Wenest päritud suuri wabrikuid, mille üksikute kohta minul arwamine on, et nendel tulewikku ei ole. Rahvuslikuks kapitaaliks tuleks sarnast kapitaalile sellepärast lugeda, et see eestlaste warandus on, vähemalt paistab see wastawast „Kaja“ artikli sisust välja.

Minu arusaamise järele on need wabrikud siia maani kõik muulaste käes, üksikud Eesti mehed on ainult nende walitsemisele pääsenud. Wõin öelda, et mina kunagi ei ole olnud showinist, olles alati eestlane. Ja kui nüüd üks osa neist ette wõtetest teiste muulaste kätte läheb, siis mina selles mingisugust hädaohtu ei näe. Aga, näiteks, kui meie oma kohalik Saksa seltskond sinna oma kapitaalile sisse mahutaks, üksikutele seda ehk on, siis mina ka selles mingisugust hädaohtu ei näe. Minul isiklikult ei ole mingisugust wiha ei wene laste ega sakslaste vastu, kes meiega koos tahawad töötada ja õiged kodanikud olla. Mina arwan, et mõnelgi pool lojaalset seisukohta meie riigi vastu on awaldatud ja sellepärast nüüd rahwusluse nime all hädaldama tulla, et päästa seda, mida wõimalik, et meie peame wabrikuid eestlaste käes hoidma, aga mitte laskma neid muulaste kätte minna, see poliitika igatahes minu poolt poolehoidu ei leia. Kui meil on wõimalus kapitaalile teistest ringkondadest sinna sisse tuua, selle vastu ei oleks minul isiklikult midagi, sellega wõidakse ainult Eesti riik, Eesti rahwas kui poliitiline üksus ja lõppude lõpuks Eesti rahwas kui etnograafiline üksus.

Teine asi, mida meie ajakirjandus on kartnud, et nüüd tööerakond hakkab oma erakonna poliitikat ajama, et nüüd hakatakse tööerakondlastele ja wõib olla demokraatlikule liidule laenu andma, aga teistele ei anta. Mina wõin päris kindla sõnaga öelda, et minu poole ükski tööerakondlane ega ükski demokraatliku liidu esitaja laenu saamiseks pööranud ei ole ja praegu üldse uute laenude andmisest juttu ei wõi olla, kunni meie inwen-tuuri teinud ei ole. Kui on awaldatud kar-

lust, et mina isiklikult wõiksin mingisugust surwet awaldada, ja ühele erakonnale laenusid muretseda, siis on see täiesti lubamata insinuatsioon.

Kui kuhugi firma etteotsa Eesti nimi on pandud, siis see weel Eesti ette wõtet ei tähenda. Meil ei ole ka selle asjas mingisugust põhjust oma teist tõugu riigikodanikkude vastu waenulik olla ja kui nemad meile kapitaalile juurde peaks tooma, siis on waja neid ka vastu wõtta, sest meie oleme kapitaalile wäene maa ja meie ei wõi niisuguseid ettepanekuid tagasi lükata.

Nii siis olen ma selge sõnaga öelnud, et meie riigi tulewik peab seisma põllumajanduses ja meil täiesti loomulik on see, et ressursid, mis Eesti majanduses wabanewad, eestkätt põllumajandusesse peaksime mahutama. Aga kui keegi arwab, et selleks, et meie põllumajandust jalul hoida, selleks wiimased metalltagarad tulewad välja anda ja sellega meie põllumajandust toetada, siis eksib see. Seda poliitikat mina ajama ei hakka. Ainult nende ressursidega, mida saab wabaks teha, ainult nendega wõime meie põllumajandust toetada. Kui meil seda aga ei ole, kui meil ei lähe korda seda muretseda, siis on meil ka halb aeg. Selles mõttes tuleb ka laenude peale waadata, mis meil õieti praeguse arupärimise aluseks on pandud. Kui meie nendest üldistest seisukoha hindamistest praegu nende küsimuste juurde üle läheme, mis käsitab käesolew arupärimine eriti, siis pean ütleva, et siin üks küsimus täiesti walesti on arwestatud, nii härra Einbund'i kõnes kui ka arupärimises.

Mina kui rahaminister ei ole ühtegi krediiti sulgunud ja kui arupärimises wõi härra Einbund'i kõnes, ma ei mäleta, öeldakse, et need krediidid on sulutud, siis ei ole ka see õige. Oma korraldused olen mina ka Riigikogule ette kandnud ja Riigikogu selle kohta ühtegi eitawat seisukohta wõtnud ei ole ja sellepärast ei wõi öelda, et rahaminister on seda üksi teinud, ilma et Riigikogu seda teadnud oleks, et ainult ajalehtedes on see seisnud. Siiski pean oma kohuseks Riigikogule weel kord ette kanda, et korraldus seisab selles, et erakorralisi krediite ministerrium ei wõi tarwitada, ilma et tema selle üle rahaministriga läbi räägiks. Krediidid on wastawal määral tarwitatud ja rahaminister ei ole neid sulunud, ja kuigi ta tahaks sulguda, siis ei saa ta seda ilma Wabariigi Walitsuse nõusolekuta. Kuid et

siin teataw kontroll waja oli, selles olen mina päris kindel just meie raskete aegade tõttu. Selle kaudu on suur kokkuhoidmine läbi wiidud, ilma selle määruse täitmiseeta oleks raske meie seisukorda parandada. Minu arusaamise järele praegu ükski rahaminister Eestis teisiti tegutseda ei saa. Kui on teistsugune arwamine kellegil, siis on see minu arwates põhjendamata. Igatahes rahaministril praeguses olukorras peab olema kindel sõna öelda, ja kui wastaw minister sellega mitte rahul ei ole, wõib tema seda ette kanda Wabariigi Walitsusele, kes siis asja lõpulikult otsustab. Aga öelda, et kõik summad, mis eelarwes määratud, peawad üksikute ministrite käsutada olema, ilma et nemad teada wõiksid ja saaksid, kas riigikassas selleks raha on wõi mitte, see on täiesti wõimatu. Kui teie tänawust eelarwet waatate, siis näete teie, et meil seal krediitoperatsioonid puuduwad. Riigi eelarwe puudujäägi katteks on määratud riigikassa ülejääk 340 miljonit, ja kui see 340 miljonit otsas on, ega teda palju enam ei ole, kust siis raha wõtta? Ja kui meie laenud, mis siin arupärimises öeldud, täna wälja maksaks, siis oleks see raha otsas. Nõnda et siin kontroll tarwilik on, sest praeguse eelarwe tähe järele ei ole rahaministril õigust ega wõimalust emissiooni õigust tarwitada, sest seda ei ole eelarwes ette nähtud. Wabariigi Walitsusel on küll veel emissiooni õigus tarwitada, mis temale kolm aastat tagasi antud, aga eelarwes ei ole seda sees, ja sellepärast on küsimus, kas ta seda tarwitada saab. Ja mina isiklikult pean ütleva, et mina teda tarwitada ei taha. (K. Einbund, põl.: Eelarwe on antud, et teda täita.) Kui mul raha ressursid ei ole, siis ei saa mina teda täita. Kui teie arwamisel olete, et kus midagi ei ole, et ka sealt wõtta saab, siis on see teie asi, aga minu arwamine on, et kus midagi ei ole, sealt ei saa ka kuningas midagi wõtta. (K. Einbund, põl.: Ega meie siin nalja ei tee, kui meie eelarwet arutame.) Ma ei tea, kas teie nalja teete, see on teie asi. Aga kui rahaministril raha ei ole, siis ei saa tema ka seda wälja anda. Kui teie arwate, et see siiski wõimalik on, siis pange minu asemele uus rahaminister, kes seda raha muretsseb. Mina saan ainult riigi sissetulekust raha.

Mis nüüd sisuliselt arupärimisesse puutub, siis pean ütleva, et üldiselt on kre-

diite määratud maaparanduse laenudeks 20 miljonit ja 60.000.000 kahe aasta jooksul. Mitmesuguste protokollide järele on kunni 29. aprillini s. a. lubatud maaparanduse laenu 46.473.400 marka. Sellest on wälja antud 18.588.800, ja wälja andmata on praegu 27.884.600 marka. Laenu wäljaandmise määruste järele on põllutööministeeriumi üksikutel büroodel õigus kontroleerida, kas seda laenu on õieti tarwitatud, sellepärast, et üks osa, pool sellest laenust wõib ette anda hea usu peale, et maaparanduse töid tõesti tegema hakatakse. Üks osa sellest laenust, ja see on nagu ma ütlesin umbes 18 miljonit, on wälja antud minewa aasta sügisel. Kewadel on põllutööministeerium rewideermise korraldanud, kui palju õieti tõsiselt seda kapitaali, seda wäljaantud laenu on ära tarwitatud. Seda rewideerimist toimetawad maaparanduse büroo tehnikerid ja siamaani ei ole veel rewideermise andmed teada. Põllutööministeerium on esinenud rahaministeeriumi poole ettepanekuga sellest krediidist awada praegu 15 miljonit marka, ja ta on ka minu nõusoleku selleks saanud, nõnda et see krediit awatakse otsekohe. Mis sellest veel üle on, seda wõidakse awada peale selle, kui põllutööministeerium on selgeks teinud, et selle järele hädatarwidus olemas on.

Mis maaparanduse laenudesse üldse puutub, siis pean ma ütleva, et mina leian, et maaparanduse laen on niisugune laen, mille tarwitamisel wõib praeguses olukorras teatawas mõttes tagasihoidlik olla. Et ta iseenesest tarwilik on, selle juures mina ei kahtle. Kuid maaparanduse laen on niisugune laen, mis otsekohe tagajärgi ei anna, ta annab neid aastate jooksul, ja Eesti riigi rahaline seisukord ei ole praegu niisugune, et tema maaparanduse peale sarnaseid suuri summasid wälja anda wõiks. Kui riigil korda läheb teistest ettevõtetest oma raha tagasi tõmata, siis on loomulik, et ta maaparandamise laenuks suuremaid summasid wälja annab. Aga ka 30—40 miljonit on Eestile praegu suur summa, mitte pisitillukene, nagu härra Einbund arwab. Ja sellepärast pean ütleva, et selle laenu wäljaandmise juures siiski tagasihoidlik peab olema. Meil on ju veel palju teisi laenusid, näiteks asumikkude laenud, mis peawad rahuldatud saama suuremas ulatuses, mis väga palju raskusi teeb, ja sellepärast tuleb siin õieti teatawas mõttes kokku pigistada, kontroleerida, kuidas

neid laenusid tarwitatakse, ja siis edasi anda.

Pisut teine on lugu ühispiimatalitusega. Ka mina isiklikult olen niisugusel arwamisel, et neid peab ruttu aitama, sest see on õieti see, mis meie majandust otsekohe edasi wiib, mis meile wõimaluse annab oma piimasaadusi paremini wälja töötada, ja neid niihästi oma turule kui ka ilmaturule saata. Ja sellepärast leiawad ka põllutöministeeriumi nõudmised sellel alal niipalju kui nad tegeliklust tarwidustest esitatud on, niipalju kui protokollide peal põhjendatud, rahuldumist. Peab tähendama, et see küsimus on nende päewade sees põllutöministeeriumis arutamisel olnud ja sellepärast need teated on nähtawasti põllutöministeeriumist saadud. Ja siin on terve summa, mis selleks küsitud, rahaministeeriumi poolt wäljaandmisele määratud.

Ma pean weel üttelema, et ei endisele ega ka praegusele walitsusele, niipalju kui tema on tegutsenud, ei saa ette heita, et nemad meie põllumajandusele wastu ei oleks tulnud. Ja kui praegu meie marga seisukord raske on, siis osalt sellepärast, et meie sunnitud olime põllumajandusele tänawu aasta suuri summasid wälja andma. See oli paratamatu, iga walitsus oleks pidanud seda tegema, selles ei saa walitsust ei kiita ega laita. See oli suur summa üle 300 miljoni, mis linaseemnete, loomatoidu, seemnewilja, kunstwäetise ja nõnda edasi soetamiseks määratud oli. See summa on meie põllumajandusele tänawu aasta kasutada antud, ja kui imestust äratab see, et meie Eesti panga laenuid siiski selle peale waatamata, et meie rahapoliitika sundis neid kokku tõmbama, kaswanud on, siis on nad kaswanud just põllumajandusele wäljaantud laenude alal. Ma ütlen, selle eest ei taha walitsus mitte kiitust saada, sest iga walitsus oleks pidanud seda tegema, aga seda fakti eitada ka ei saa.

Kõike seda kokku wõttes on mul au arupärimise puhul lõpukokkuwõttes seletada, et arupärijate wäide, nagu oleks rahaministri poolt piimatalituste laenu sulutud, ja nende wäljaandmine ära keelatud, tõele ei wasta. Krediid ei ole sulutud, waid antakse wälja peale selle, kui põllutöministeerium wastawad teated on toonud ja rahaministriga läbi rääkinud. Siis awatakse nemad harilikus korras. Aga et see terve summa otsekohe põllutöministeeriumile kasutada antakse, see ei wasta sellele korraldusele. (M. Mar-

tinson, põl.: See otsekohene wäljaandmine kestab üle kuu aja.) Härra Tonkman rääkis minule sellest üks nädal tagasi. Ja ega see asi siis nii ruttu wõi minna. — Sellega on õieti ka teise küsimise peale wastatud.

Mis puutub sellesse, et Wabariigi Walitsus peab kahju tasuma põllumeestele, mis nemad selle läbi on saanud, siis ei ole weel kahjud kindlaks tehtud, ei ole neid Wabariigi Walitsusele esitatud ja sellepärast ei saa Wabariigi Walitsus selle peale wastust anda.

Juhataja **J. Tõnisson**: Arupärijatel on õigus öelda, kas nemad wastusega rahuldatud on.

K. Einbund (põl.): Arupärijate nimel teatan, et meie wastusega rahuldatud ei ole, ja teen ettepaneku läbirääkimisi alata.

Juhataja **J. Tõnisson**: Ettepanek on tehtud läbirääkimisi awada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on wastu wõetud ettepanek läbirääkimisi awada.

Millal neid awada, selle kohta ettepanekut tehtud ei ole.

K. Einbund (põl.): Ma teen ettepaneku läbirääkimisi weel täna pidada, aga enne kümneminutiline waheaeg määrata.

Juhataja **J. Tõnisson**: On ettepanek tehtud täna läbirääkimisi pidada. Kas waheaega teha wõi mitte, seda otsustame pärast. (Wahelhüüe keskelt: Läbirääkimised wõtta järgmisel arupärimis-koosolekul.) On weel ettepanek tehtud, jätta läbirääkimised järgmiseks arupärimis-koosolekuks. Panen kõigepealt hääletamisele ettepaneku läbirääkimisi järgmisel arupärimis-koosolekul awada, kuna see kaugeleulatawam küsimus on. (Hääletatakse.) Mul on raske otsustada. Palun uuesti. (Hääletatakse.) Poolt on 14 häält, wastu 34 häält, sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Siis jääwad läbirääkimised tänase koosoleku peale. On weel ettepanek tehtud kümneminutilist waheaega määrata. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud. Kuulutan kümneminutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 5.45 min.

Peale waheaja jätkub koosolek kell 6 õht.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

K. Einbund (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Härra rahaministri kõne seisis koos kahest osast. Esimene osa: üldine ülewaade meie majandussihtjoonte tarwiliku arenemise kohta ja teine osa — eriti wastamine esitatud arupärimise peale. Juba alguses teatas härra rahaminister, et tema oma eilset mõtteawaldust: esineda tänasel koosolekul oma majandusliku kawa wõi programmiga ülesehitawas osas — täita ei saa, sest tema ei ole suutnud üksikasjaliselt lühikese aja jooksul järele kaaluda. Wõib olla, et rahaministril selles asjas õigus on, ja võib olla, et isegi see üksikasjalise kawa esitamine sugugi tähtis ei ole käesolewa arupärimise juures, waid palju tähtsam on see, mis tehakse.

Mis puutub rahaministri üldistesse sihtjoontesse, siis ei oleks meil tarwis selle juures praegu mitte peatuda. Need sihtjooned on üldiselt õieti rajatud, eriti, mis puutub meie majanduse, meie tööstuse, meie kaubanduse ja iseäranis meie põllumajanduse alasse. Tahab wististi selge olla, et meil tööstus areneda võib ainult nendes osades, milles meil loomulikud loodusetagawarad olemas, kuna üldse tööstusettewõtted, mis ehitatud kunstlikult Wene suure riigi turunõuete alusel, meil asuda ei saa. Aga selle juures peab arusaadawalt arwesse wõtma ikkagi seda, et meie oma kaubandus- ja tööstusettewõtetel peab ka sihtjoonteks olema oma sisemise turu nõuete rahuldamine. Rahaministril oli täielik õigus, kui ta ütles, et tööstuse tähtsus ei seisa aina wäljaweos, waid sisemise turu nõuete rahuldamises. Selle järele on selge, et ilma tööstuseta Eesti riik ega rahwamajandus areneda ei saa. Et Eesti majandus ainult puhtpõllumajanduslik on, seda meie ei arwa wististi keegi, aga et Eesti majandus peab baseeruma peajasjalikult põllumajandusel, põllukultuuril, on selge. Et Eesti riik kui ka rahwas põllumajanduse oma majapidamises aluseks wõtab, see on õige sihtjoon, millest meil kinni pidada tuleb, ja missugune osa ka rahaministri kõnest õigeks tuleb pidada. Mina ütlesin,

et tähtis kõige selle juures on, mis tehakse ja kuidas tehakse. Härra rahaministri kõnest sain mina nii aru, et praegu on töö sihiks teha inwentuuri ja sellega ühenduses kokku tõmmata, karpida, wõi nii, nagu härra rahaministri esimesel esinemisel kuulsime, lõigata. Peaksin siinjuures tähendama, et selle töö tempost, sihtjoontest ja kõigist sellega ühenduses olewatest asjadest oleneb wäga palju.

Muuseas peatas ka rahaminister meie rahwamajanduse juures ja juhtis tähelepanu mõnede ajalehekirjutuste peale, mis siin ja seal ilmunud. Ka mina peaksin tähendama, et see on asi, mis tõsist tähelepanu peaks wäärima kõige muu juures. Meie teame, et juba alates Wene ajast on domineeriwad osad meie rahwamajandusest olnud ikkagi kohalikkude kodanikkude käes. Wõõras element ei ole suurt osa meie pinnal etendanud, nii nagu Poolas, Riias ja iseäranis Leedus. See seisukord kestis meie enese riigi ajal kunni 1923 aastani. Aga sel aastal wõime tähele panema hakata teistpidist arenemisjoont meie rahwamajanduse elus. Mul oli wõimalus waadata sellekohaseid statistilisi andmeid ja seal on huwitaw tähele panna, kuidas protsentuaalselt kasvab wäliskapitaali sissetungimine meie juures. Selle wastu iseenesest ei ole mitte midagi kõnelda, et wäliskapitaal sisse tungib, aga tähtis on, missugusel kujul see wäliskapitaal sisse tungib. Kui meie wäliskapitaali saame oma korraldusesse, kui meie temaga wabalt talitada wõime oma rahwamajanduse ülesehitamisel nii, kuidas meie majanduse õiged sihtjooned seda nõuawad, siis saame ka õiged ja head tagajärjed kätte. Aga niipea, kui wäliskapitaal meile sisse tungib rööwkapitaalina, ülesostja kapitaalina, waadake, siis kaotame, siis meie wõime kaotada enestel jalad alt. Härra rahaminister arwas nendest kirjutustest nii aru saawat, et siin on tahetud just kui meie wähe-rahwuste ja enamusrahwuste majanduslikkude ettewõtete wahel wahesid teha. Ma pean ütleva, et niisugust wahetegemist ei saa ma ka enesele ette kujutada, aga kujutaksin siiski enesele ette selle seisukorra, et meie mõned wähe-rahwused wõiwad ometi ka meie rahwamajanduses domineeriwa osa oma kätte saada, kui rahwamajandus-poliitikat mitte õieti ei aeta. Ja meie Eesti iseisewa arenemise seisukohalt ei oleks see ka mitte loomulik, kui meie rahwamajan-

duses vähemusrahwused protsentuaalselt palju suurema osa etendamise oma kätte wõtawad, kui meie enamusahwus. Ka see ei ole enam loomulik, see tähendaks, et meie enamusahwus oleks riiklikult küll wõimu juures, aga majanduslikult mitte. Aga sellega ei räägi ma sugugi mitte wahetegemiste poolt üksikute meie kodanikkude liikide wahel. Wahet ei wõi siin olla, aga ei wõi ka meie majanduspoliitika sihtjoontel lasta nii areneda, et üks rahwustest, wõib olla, pealegi weel vähemusrahwustest, majanduslikult ülewõimu oma kätte wõtab. Meie teame, et meie oleme põllumajanduslik maa. Selles on meie rahwa peakapitaal, peasissetulekuallikas. Meil ei ole ka hirmu, et meie maatagawara wäliskapitaal wõi meie vähemusrahwuste kapitaal enese kätte wõtaks. Seda hirmu meie praegusel korral ei tunne. Aga meie peame rahwamajandus-poliitikas ikka sinna poole püüdma, et ka teistel majanduse arenemise aladel, nagu seda on tööstus, nagu seda on ka sissewedu ja wäljawedu ehk kaubandus, et nendel aladel mitte muulaskapitaal täit wõimu enese kätte ei wõtaks. Aga iseäranis peame meie selle wastu olema, et wäljaspoolt niinimetatud rööwkapitaal wõi ülesostja kapitaal ei tuleks sisse, et osta enese kätte lihtsalt üksikuid meie ettewõtete alasisid. Siinjuures ma ei kõnele ka looduswaradest. Looduswarade juures on ikka oma piirid, missuguses ulatuses nemad mitte ei wõi sinna minna, ja missuguses nad wõiwad minna. Sellega ei tee mina wahet üksikute tööstusettewõtete liikide wahel, nagu härra rahaminister tähendas, et nähtawasti on tahetud iseäranis suurtööstust toetada. Mina olen arwamisel, et meie suurtööstusel edu ei ole, meie ei ole suurtööstuse maa, ja sellepärast ärgem kõnelegem sugugi suurtööstusest. Rahaministriga on meil ühed sihtjooned meie majanduspoliitilises arenemises. Aga igas riigis tekiwad selle riigi olude kohaselt ka suurtööstuse ettewõtted, loomulik, kui nad tekiwad ikka neil aladel, mil meil looduse tagawarad olemas. Wahet mina ei tee üksikute ettewõtete liikide wahel, et see on meie rahwusettewõte, kui on eestlase käes, see ei ole mitte, kui on wenelase wõi sakslase käes. Mina teen ainult wahet riiklis-majanduslikkudes huwides, nimelt, et ei lasta majanduslikku wõimu libiseda meie enamusahwuse kätest. Ma nimetasin, et niisugust tendentsi wiimasel ajal on märgata, minupärast kas wõi meie

üksikute ettewõtete põhikapitaalide poolt. Ma ei mäleta praegu peast küll protsentuaalseid arwusid, aga ma mäletan, et meil kipub juba üle poole ülesostja wõi rööwkapitaali kätte minema meie ettewõtetest. Ja missugune ettewõtlikkus see on? Impordi wõtab oma kätte, ekspordi wõtab oma kätte. Ma ütlesin, 1923 a., siis, kui meil enestel mitte... (Segane wahelhüüe.) — Mitte selles ei ole asi, waid kui meil järsk kokkutõmbamise aeg algas, sellest ajast peale hakkab ka see wastupidine tendents ennast ilmutama.

Edasi wõtame puht põllumajanduslikud alad, põllumajandusliku kaubitsemise ala — linad. Isegi ka muude põllusaaduste wäljaweo, nagu wõi, munad, edasi wõtame metsaala. Kõik see kipub minema wäliskapitaali kätte ja mina ei tea, kui õige see on. Mina sean otsekoheise küsimise nende sihtjoonte asjus ette. Mina ei tea, kui õige see on, aga kõneldakse, et rahaminister on awaldanud arwamist, et näiteks meie oma põllusaaduste wäljawedu, kui tema ise ei suuda ennast rahaga warustada ja kui temal ka mitte korda ei lähe, ma ütlen, puht meie eneste ettewõtete ja ühistegeliste ettewõtete ja kui neil korda ei peaks minema kapitaali saada, siis müügu nad lihtsalt ennast wäljamaalastele maha. Waadake, wõib olla, seda wõib ju omawahel öelda, aga kui meil peaks niisugune sihtjoon olema, waadake, see on väga hädaohtlik ja selle wastu peame seisma. Neil aladel, mis kord juba meie käes on, peame katsuma jalad all hoida. Kui kokku tõmmata waja, tõmmake nende käest, kes wäliskapitaaliga siia sisse on tunginud, kui nad meie turult raha laenanud. Neil on wäljamaaga sidemed, nendel on parem wäljamaalt kapitaali soetada. Aga meie eneste ja pealegi ühistegelised ettewõtted, nendel on wäljamaaga palju raskem hakkama saada ja nende eest peame meie hoolitsema, sest muidu tuleb meil wastupidine pilt, täiesti wastupidine pilt. Meie, kui põllumajanduslik rahwas, meie produtseerime oma saadusi, aga wäliskapitaal tuleb ja wõtab selle wahelkasu oma kätte. Meie ise ei wea seda wälisurule, aga wälisurule weab selle wõõras. See tähendab, et wahelkasu, mis muidu jääks meie eneste kultuuri edendamiseks, see läheb wäljamaa kultuuri heaks. (Wahelhüüe kristlikust rahwaerakonnast: Need wäljajawedajad oleksid pidanud rohkem sisse wedama.) Kõige

selle inventuuri tegemise juures ei tohiks meie ometi mitte unustada, et meie eneste põllumajanduslik ettevõtlikkus siis hakkaks käest ära libisema. Edasi kõlab väga õigena meie rahaministri seletustest, et meie laenupoliitikat peab aetama ainult majanduspoliitika sihtjoonte järele, aga mitte mingisugustel kõrvalpõhjustel. Wiib rahaminister selle läbi, siis on see õieti läbi wiidud. Sellepärast oli ka rahaasjanduse komisjonil täiesti õige samm, kui rahaministril ei tehtud olenewaks üksikute laenude lubamine. Ma ei tea, kas see õige on, aga sellekohane ettepanek, nagu ma kuulnud olen, olewat tehtud tööerakonna rahwasaadikute poolt, kus rahaminister isiklikult oleks pidanud Eesti panga laenupoliitika juures väga mõõduandwat osa etendama, isegi konkreetsete laenude otsustamise juures. Hea, et see mitte läbi ei läinud, sest wastasel korral oleks see saanud üheks wäärsamuks rahaministrile enesele, samuti ka meie rahwamajandusele. Meie wõime seda konstateerida, et sarnased katsed on olnud seda teha, aga et see tagasi lükati, siis tuleb seda ainult heaks kiita. On Riigikogu eelarwe wastu wõtnud, siis on tema sellega walitsusele andnud teatava majapidamise plaani. Ühes sellega on Riigikogu ka alla kriipsutanud need alad, mida ta eriti tähtsaks peab. Eriti allakriipsutatud alades oma eelarwes tunne meie põllumajanduslikku ala. Nüüd, kus härra rahaminister meie põllumajanduslikku arenemist seab esimesele kohale, mida meie wõime terwitada rahaministri kõnest, siis julgeme meie ka loota, et härra rahaminister ka täie walmisoleku annab nende toetuslaenude wäljaandmiseks, mis riigi majapidamise plaan ette näeb. Meie ei saa aga aru, kui rahaministril niihästi tulud kui ka kulud ette on nähtud, et rahaministril peaksid tegelikud wõimalused puuduma ka selle realiseerimiseks. Meie saame ka aru sellest, et tegelikud takistused wõiwad olla ühe nädala, ühe kuu, kolme kuu jooksul, aga wiimaks ei tahaks ma mitte uskuda, meie eelarwe on ju wastu wõetud juba mitmed kuud tagasi, aga põllumajanduslikud laenud ei ole weel täitmisele wõetud. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Aasta ei ole ju weel lõppenud.) See on õige, et aasta ei ole weel lõppenud, aga nende laenude põhjal tehtud tööaasta hakkab lõppema. Waadake, härra Tiks, tööaasta hakkab lõppema, suwi on praegu keskpaika jõudnud ja aasta teisel poolel

ei tehta mitte ehitusi, ei tehta mitte enam maaparandustööd ega ka ühispiimatallustete juures tööd. See tehtakse kõik kewadel warakult, see tehtakse kunni see kestab. Sellepärast on lugu nõnda, et kui rahaminister peaks weel kaua wiiwitama nende laenude wäljaandmisega, siis jääb käesolewal aastal tegelikult nende laenude põhjal ettevõetawate tööde läbiwiimine seisma. Et seda mitte ei sünniks, arwan mina, et Riigikogu weel enne laialiminekut peaks walitsusele omalt poolt kindla soowiawalduse andma kõigi põllumajanduslaenude wäljaandmiseks. Põllumajanduslikud laenud ei ole mitte ainult need, mis meie arupärimises ette nähtud, waid meie teame, et peale selle on meil eriti weel ette nähtud asunikkudele inventuuri muretsemise laen. Kõik need olenewad tööaastast. Meie teame, et tööaasta materjaalid on suurelt osalt selle põhjal määratud. Tööaasta lõpeb warsti ja Riigikogu seda ära tundes peaks enne laialinemist Wabariigi Walitsusele üttelema, et see Riigikogu soov on, et need laenud tuleks esimeses järjekorras wäljaandmisele. Meie teame, millest arwatawasti kõnelewad Riigikogu liikmed asunikkude rühmast. (Th. Pool, tõer.: Kas Teie nende nimel räägite?) Ei, mina räägin põllumeeste rühma nimel. Pean siiski tähendama, et asunik on talwel ehitusmaterjaali wälja wedanud. See ehitusmaterjaal seisab kas hunnikus ehk on wast ehitusele alus pandud, aga edasi ehitada ei saa ja meie wõime kindlad olla, et arusaamatus walitsuse poolt tehtud takistuse kohta on ettekujutamata. Lihtsalt ei saada koha peal sellest aru ja ei ole ka põhjustki aru saada, sest kõigi kokkutõmbamiste ja inventuuri tegemiste juures, mis kuude wiisi kestawad, wõidakse walitsuse poolt silmas pidada, et eelarwe on antud, tulud on antud, wäljaminekud on antud, ja walitsus peaks kokkuhoidmise ette wõtma kõigepealt neis osades, mis mitte produktiivsed ei ole. Selle kohta on mõtteid awaldatud ajakirjanduses ja on ka sellelt kõnetoolilt ette toodud, et kõigis neis osades hoidku walitsus kokku, mis wähem produktiivsed. Ta hoidku minu pärast kokku sõjawäealal, politsei-alal, tõmmaku kokku ametnikkude koosseisud. Eelarwe on suur, kui ma ei eksi, wist üle 6 miljardi, ja selleks saite ju eile wolitawa seaduse, et wõite wabalt tegutseda sel alal. Kokkutõmbamised on võimalikud nii paljudel aladel, mis produk-

tiivsed ei ole. (Sõjaminister O. Amberg: Seda on ka tehtud.) Ma soowitan seda edasi teha. Üks kõige produktiivsem ala, mille peale laenu peab wälja andma, on põllumajanduse ala ja kui walitsus tahab, et nende laenude põhjal ettewõetud tööd weel tänawu lõpule wiidakse, siis peab ta selleks laenu awama. Meie näeme aga, et kõik need sihtjooned, millest meie kõnelenud oleme, tegelikku täidewiimist ei leia ja sellepärast esitaksin mina Riigikogule järgmise ülemineku-wormeli: „Riigikogu, ära kuulata põllumeestekogude rühma arupärimise-ettepaneku maaparanduse ja ühispiimatalituste toetuslaenude sulgumise asjus ja arwesse wõttes, et 1924 a. eelarwesse wõetud kõik põllumajanduslikud toetuslaenu on hädapärased meie põllumajanduse ülesehitamisel, teeb Wabariigi Walitsusele ülesandeks wäljaandmiseks awada kõik põllumajanduslikud toetuslaenu, eriti aga maaparanduse, piimatalituste, asunikude inwentaari muretsemise, asunikude ehituse ja põllupidajate elumajade ehitamise laenu.“ Panen ette laenu awada sel põhjusel, et kuulsin, et Riigikogu olewat nõusolekut awaldanud rahaministrile eelarwe põhjal lubatud krediitide wäljaandmisest tagasi hoida. Mina ei mäleta mitte, et Riigikogu poolt see nõusolek oleks antud. Kui arwatakse, et see siis sündis, kui Riigikogu rahaministri seletuse puhul waikis ja midagi ei öelnud, siis ei olnud see weel mitte nõusoleku awaldamine. Kui arwatakse, et see siiski oli, siis on minu poolt esitatud ülemineku-wormel, mis ülesandeks teeb walitsusele wormelis ettekantud aladel toetuslaenu awada, täiesti põhjendatud.

Juhataja **K. Wirma**: Wäljaspool järjekorda on sõna härra rahaministril.

Rahaminister **O. Strandman**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Einbund leppis nii mõnegagi, mis mina ette kandsin, kuid sealjuures rääkis wõraste rööwkapitaalist ja meie ettewõtete toetusest. Mina pean ütleva, et minul praegusel silmapilgul mitte selge ei ole, kust see rööwkapitaal tulnud. (M. Laarman, põl.: Juuded, juuded!) Juutide suhtes pean Teile wastama, et Teile oma rahaministri ajal on juutidele lõpmata suured summad Eesti pangast wälja antud. Mina ei ole neile krossigi andnud. Kui Teile, härra Laarman, neid arwusid teada tahate saada, siis tulge minu juurde,

ma wõin Teile neid näidata ja siis wast tulge minule etteheiteid tegema. Mina olen alati öelnud, et mina rahwustes wahet ei tee, kui on korralik juut, siis on ta sedasama, mis korralik eestlane, ja kui ta on halb juut, siis on ta sedasama, mis halb eestlane. Siin tulla rööwpoliitikast ja juutidest rääkima, on täiesti ülekohus, sest, kes juutidele suuri summast wälja andnud on, need olete teie, sakslastele olete wähe andnud ja wenelastele mitte sugugi, aga juutidele suured summad. (M. Laarman, põl.: Meie ei ole andnud.) Kas härra Westel ei ole teie rühmast? Kas Eesti panga juhatuses ei ole teie rühma mehi? Kui teie seda tõendate, et nad seda ei ole, siis wõtan ma oma etteheite tagasi. Mina ei mõista seda laenuandmist hukka, aga kui teie tulete siin juutidest rääkima ja minule etteheiteid tegema, siis pean ütleva, et need, kes awalikult teie rühma kuuluwad, on selle raha sinna andnud. (J. Sepp, mo.: Teie parteisõber Olesk tõinad sisse.) Need juudid olid juba enne siin. Ainult teisi süüdistada, seda oskate wäga hästi teha.

Siis nõuate weel wastust selle küsimise peale, kas olen mina ära öelnud laenuandmisest ühele Eesti eksportäri. Pean ütleva, et ühe Eesti eksportäri juhataja pööras krediitisaamise palwega minu poole, millest mina ära ütlesin. Ma olen omal ajal Wene pangas teeninud ja wõin öelda, et Tallinnas oli kolm suurt firmat: „Roterman“, „Koch“ ja „Girard“, kellele oli antud krediit igauhele 200.000 kuldrubla, mis wälja teeb 40.000.000 Eesti marka. Need olid kõige suuremad krediitid, mis on wälja antud. Kas kiiduwäärt on suuri krediite wälja anda, wõi mitte, see on küsimus, kuid minu arust see kiiduwäärt ei ole. Tooge mulle näiteks üksainus Eesti äri, kes nüüd midagi on krediidiga ära teinud. Suuremalt jaolt on krediidiga asutatud ärid hädas ja enne, kui krediiti wälja anda, on waja kaaluda, kas ta suudab sellega midagi ära teha, wõi mitte. Tulla ja öelda, et mina olen eestlane ja sellega õigustatud krediiti saama, seda mina õigeks tunnustada ei saa. Mitte ükski see eksportäri ei ole minule esinenud krediidinõudmisega, waid seda on weel paljud teised teinud ja mina olen neile kõigile öelnud, et minul, minu härrad, ei ole krediiti Teile mitte anda, kas Eesti pank Teile praeguse olukorra juures laenu annab wõi mitte, selle eest hoolitsete juba ise. Kui Eesti pank

aga laenusid anda ei saa, siis ei tule ka neid laenusid mitte anda, aga sealjuures peab juutidele just samasuguse mõõdupuuga andma nagu eestlastelegi, ja mitte sellepärast eestlastele eesõigusi andma, et nemad eestlased on. See on minu mõõdupuu, kas see Teile wastuwõetaw on wõi mitte, see on teie oma asi.

Mis nüüd puutub sellesse, et tööerakond olla nõudmas käinud, et mina isiklikult laenusid otsustaks, siis pean mina päris kindla sõnaga ütleva, et minul üksikute tööerakondlastega ja veel vähem tööerakonnaga, kui niisugusega, absoluut mingisuguseid läbirääkimisi olnud ei ole, ja kui Teil, härra Einbund, sarnaseid andmeid on... (K. Einbund, põl.: Mina pole seda ütelnud.) Mina kirjutasin ülesse, et Teie ütlesite, nagu oleks tööerakond käinud nõudmas, et rahaminister isiklikult laenuid otsustaks. (K. Einbund, põl.: Rahaasjanduse komisjonis tehti see ettepanek.) Mis asjas see tehti? (K. Einbund, põl.: Waloriseerimise seaduse kohta oli ettepanek.) Waadake, härra Einbund, kui Teie isiklikult rahaasjanduse komisjonis ei olnud ja nüüd kuulujuttude põhjal räägite, siis on see väga kurb. Rahaasjanduse komisjonis oli ettepanek, mida ajakirjandus heaks kiitis, — „Päewaleht“ kirjutab veel kaks nädalatki tagant järele, et Kukk esitas kawa, mis Strandman'i lommi löi — härra Kukk'e poolt, et rahaministrile antakse õigus määrata, missuguseid toiminguid wõib waloriseerida. Meie ettepanekute wahe oli väga lihtne: minu kawas oli see üles wõetud, et kokkulepped wõiwad wõlasaaja ja wõlaandja kullaalusel teha, aga härra Kukk'e kawas oli, et rahaminister peab liigid ära määrama. Teie, härra Einbund, olete esimene, kes tuleb ja minule etteheiteid teeb, et mina laenuandmist isiklikult tahan otsustada. Mis mina kawatsen teha, seda teeks mina seaduslikul alusel. Mina wõtaks Eesti panga nõukogust osa, kes laenuandmise asjad otsustab, kuid ei otsustaks nende laenude andmist mitte isiklikult, waid talitaks seal kui Wabariigi Walitsuse prokuröör ja ütleks tarbekorral: „mina selleks oma nõusolekut awaldada ei saa, kui Teie oma otsuse juurde jäete, siis kannan mina selle Wabariigi Walitsusele ette, awaldades ühtlasi oma arwamist tema kohta“. Kui Teile see minu kawatus ei meeldi, siis awaldage minule umbusaldust, aga mina teist poliitikat ajada ei

saa, sest mina talitan oma parema arusaamise järele.

Mis nüüd puutub ülemineku-wormelisse, mis härra Einbund'i poolt on esitatud, siis on seal niisugused asjad ette nähtud, näiteks põllumeeste hoonete ehitamise laen, mille kohta veel seadustki ei ole, mille alusel seda laenu anda. Kui see wormel wastu wõetakse, siis loen mina seda endale umbusalduse awaldamiseks ja teen sellest need järeldused, mida mina tegema pean.

K. Tonkman (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Oma esimese kõne pooles püüdis härra rahaminister alla kriipsutada, kuiwõrd tähtis on meie põllumajandus... (Chr. Kaarna, tõer.: Teie saite juba maaparanduse laenu esimeses järjekorras, mis Teie enam tahate.) Härra Kaarna, mina ei räägi praegu mitte isikust, aga kui Teil sellest laenust kahju on, siis wõtke ta tagasi. (Chr. Kaarna, tõer.: Ei, mul ei ole kahju.) ... ühtlasi selle juures tähendades, et meil tuleb laenude andmisel kalkuleerida, kuiwõrd tähtis laenuandmine maaparanduse tööde peale on ja kas tema ennast ära tasub. Sellejuures tähendas härra rahaminister, et loowale tööle ainult wõib laenusid anda, mis ka täiesti õige on, kuid selle juures märkis härra rahaminister jällegi ära, et waadake, meie saame loowale tööle ainult niipalju laenu anda, kuipalju meil laenusid sisse tuleb. (Segane wahelhüüe tööerakonna rühmast.) Lubage, lubage, Teil on ju pärast sõna, rääkige siis, mida soowite. Neid härra rahaministri oletusi waadates ja nendest järeldusi tehes, ei saa mitte selget pilti, mis härra rahaminister õieti soowib. Ühelt poolt ütleb härra rahaminister, et laenusid tuleb põllumajandusele anda, aga teiselt poolt ütleb, et maaparanduse laenu anda ei saa. Need on kaks isesugust seisukohta.

Tegelikult, praktiliselt asja peale waadates, kuipalju praegu maaparanduse töid tehakse ja kuidas laenusid maaparanduse peale antakse, selgub, et paljud põllumehed on täbarasse seisukorda wiidud. Härra rahaminister tähendas, et on 19.000.000 marka maaparanduse laenu wälja antud tegelikudele põllumeestele sellekohaste eelarwete ja plaanide põhjal, mis põllutöoministeeriumile esitatud olid. Need kalkulatsioonid on odawamad kui

tegelikult maaparandus maksab ja mis maaparanduse eelarwes ette nähtud.

Neid kalkulatsioone ja maaparanduse eelarweid arwesse wõttes määras põllutöoministeriumi maaparanduse komisjon, kelle hooleks maaparanduse laenude wäljaandmine, 50—70% iga üksiku eelarwe summast laenu, mitte terve summana. Need, kes laenu kätte said, hakkasid maad parandama, kuid selle rahaga ei saa seda tööd ära teha, waid temal tuleb seal 25—50% weel omast käest juurde maksta.

Teiseks andsid põllumehed, kes laenu said, kohustuse, et nemad kahe aasta jooksul on kohustatud selle eelplaani järele maaparanduse tööd kohapeal läbi wiima. Kohustusi on antud ja lepingud on alla kirjutatud ja sellest lepingust tuleb siis ka kinni pidada. Kui maaparanduse laenudest mõnele poolosa wõi $\frac{1}{3}$ wälja anti, kuidas sellekohane komisjon määras, siis hakati tööle. Nagu teada, maaparanduse töö ei ole mitte niisugune, et teda saab otsekohe ära teha. Maaparanduse tööd kestawad 2—3 aastat. Esimesel aastal suudetakse ainult kraawid sisse kaewata, puid juurida ja siis alles wõib künnitöö peale üle minna. Kui maaparanduse laenumäärasid waadata, siis ei antud mitte terwet summat maaparanduse laenuks wälja ja ei arwestatud kõiki töid, mis maaparanduses teha tuleb, waid wõeti arwesse seal ainult maade kraawitamise ja puude juurimise ning maa üleskündmise kulud, ja sellest anti 50—75% wälja. Kõik teised tööd, nagu kraawi mulla laialiajamine ja palju teisi töid, need kõik on arwesse wõtmata. Igaüks teab, kui raske on põllumehel uut maad ära seemendada ja harida, see nõuab palju tööd, enne kui põllumees maast jagu saab. Maaparanduse laenu kättesaamine on raskustega seotud ja nüüd on temalt igasugune wõimalus wõetud tööd edasi teha, tema peab oma tööd lepingu järele lõpetama, kuid teine pool laenu on alles kätte saamata. Praegusel korral ja ajal ei saa mitte niimoodi maad parandada, kui warematel aegadel, kus sai rohkem juhuslikka töölisi kaubelda. Nüüd tuleb töölisi teatud tööhoajal kaubelda, näiteks kewadel. Kewadel kaubeldakse maaparanduse tööd wälja. Töolistega on kindlad lepingud tehtud teatawa aja peale, kes siis teatud töö eest oma palgad kätte peawad saama. Peremees, kes töölised maaparanduse tööde peale kauples, on kohustatud tehtud töid lepingu järele wälja maksma ja

temal oli kindel usk ja teadmine, et nende tööde läbiwiimiseks maaparanduse laenu kätte saab, mis weel saamata oli. Nüüd satub maaparandaja täiesti täbarasse seisukorda: töölised nõuawad raha, aga raha anda ei ole, sest maaparanduse laenu ei saa kätte ja selletõttu wõib tööseisak tulla. See wõib halbu tagajärgi tuua ja niisuguseid raskusi, mis siin ette ei oska kujutada.

Härra rahaminister tähendas, et tema ei olewat mitte maaparanduse laenu sulgunud, waid olewat teatud seisak sellel alal ja ta sellest seisakust Wabariigi Walitsusele teada andnud jne. Kuid selle korraldusega on ometi maaparanduse laenu, härra minister, seisma jäänud. Läinud aastal wõttis Riigikogu maaparanduse laenu seaduse wastu ja eelmine rahaminister awas maaparanduse laenu, kuid need krediidid on ometi sulutud ja neid praegu kätte ei saa. Härra rahaminister ütles, et tema olewat minuga rääkinud umbes paari nädala eest maaparanduse laenu üle ja mina rääkisin seda, mis põllutöominister maaparanduse laenu kohta arwas ja rääkisin seda härra rahaminister Teile. (Rahaminister O. Strandman: Mis siis wastati?) Ma räägin sellest pärast. Olin põllutöoministeriumis ja kujutasin ette põllumehe seisukorda, et waja on kiires korras maaparanduse krediit awada, mille wastu põllutöominister ei olnud ja isegi seda soowitas. Tähendab siis, härra rahaminister, et krediidi sulgumine on Teie korraldus. (Wahelhüüe rahaminister O. Strandman'i poolt.) Ometi on päwasele, et Teie käes seisis see takistus, et maaparanduse krediit sulutud, sest põllutöominister ei ole selle wastu. Põllutöoministri abi härra Allman'iga olen selles asjas mitu korda rääkinud, ja tema ütles, et takistus ei seisa põllutöoministeriumis, sest et rahaminister ei luba laenusid wälja anda. (Wahelhüüe rahaminister O. Strandman'i poolt.) Sellest selgus, et rahaminister on põllumajanduse krediidid kinni pannud.

Need põllumehed, kellele maaparanduse laenud lubatud, on raskes seisukorras. Nendel on kohustusi kanda, aga paljud nendest ei suuda neid mitte kanda. Riiklikka krediite ei lubata mitte selleks, et neid mitte wälja anda, waid selleks, et neid peab wälja antama. Kui põllupidaja jätab põllutöoministeriumile antud lepingu täitmata, siis wõib põllutöoministerium otsekohe maaparanduse laenu

tagasi nõuda, sest laenusaja ei ole lepinguid täitnud. (Rahaminister O. Strandman: Härra Tonkman, küsige härra Temant'i kui juristi käest järele, kas on kohustatud lepingupidamine wõi mitte.) Oleme arupärimisega rahaministri poole pööranud, aga mitte härra Temant'i poole. Siin on küsimus lepingutest ja nende mittetäitmisest, nende kohta ei wõi härra Temant siin praegu midagi öelda. Kui rahaminister ütleb, et lepinguid täita ei ole tarwis, siis öelgu rahaminister ära, et need lepingud, mis põllutööstusteeringus on üksikute maaparanduse tööde peale tehtud, et need kaotawad oma tähtsuse, et nende tähtaeg on niiwõrd edasi lükatud, kuiwõrd kaua maaparanduse laen on kinni sulutud olnud. Seda härra rahaminister siin ette ei toonud. Peaks aga selge olema, et lubatud laenu lepingute põhjal peaks wälja antama. Mina saan sellest aru, kui üksikud pangad wõi ettevõtted seda teeksid, kui nad krediiti lubaks, seda mitte ei täida, aga kui seda riigivalitsus ja eriti minister teeb, siis on see täiesti arusaamatu. Riigi poolt lubatud laenud peaks aga täpselt wälja antama. Siin tähendas härra minister edasi, et maaparanduse laenu dega peame wõimalikult tagasihoidlikud olema. Mina ei saa aru, kust otsast siis peaksime oma põllumajandust edendama hakkama, kui mitte maaparandusega, kus meil lõpmata suure sood on, mis suurele hulgaletöötajatele tööd annaks, mis põllumajandusele suuremaid sissetulekuid annaks, kui sennised maad. On wäga wõimalik, et parandatud põllud meile kahe-kolme seemne asemele kaks-kolmkümmend seemet annawad, mis päris tõenäolik. (Rahaminister O. Strandman: Miks teie seda kapitaali siis ei nõudnud, kui teda oli, waid tulete seda nõudma, kui teda ei ole. Ja ometi oletete teie juba 3 aastat siin olnud.) Mina ei ole mitte kolm aastat siin olnud, ja selle küsimise peale mina praegu ei wasta. (Rahaminister O. Strandman: Wastake kõigepealt selle peale!) Arwan, et minister minu poole arupärimisega ei wõiks pöörata, sest meie pärimine Teilt aru. Need kapitaalid, mis maasse pannakse, annawad wõrdlemisi lühikese aja järele kõrgeid lõikusi. Minu tegeliku äranägemise järele annab parandatud maa 5 kunni 7 aasta järele oma sisse pandud kapitaali täiesti tagasi,

ja täie lõikuse, ja palju parema. Kui härra minister siin õige terawalt alla kriipsutas, et meil tuleb põllumajandust edendada ja tõsta, siis millega mõtleb tema seda teha? Kas nende kruusiribakestega, mis meil praegu tegelikult haritud on? Ei, härra minister, nendega ei saa meie põllumajandust edendada, waid seda wõib edendada suurte soode ülesharimisega, mille kultiveerimiseks kapitaali hädasti waja.

Edasi tähendas härra minister, et piimatalitused on rohkem õigustatud laenu saama. Mina ei ütle, et see laen mitte rohkem õigustatud ei ole. Ütlen aga, et piimatalituste laen on selles mõttes rohkem õigustatud, et ta meile kohe wälisraha sisse toob. Ütlen ühte, et kuigi igasse tallu ja igasse külla meil piimatalitused sisse seataks, jääwad piimatalitused kuiwaks, kui kawakindlalt maaparandust läbi ei wiida. Meil on karjale tarwis head toitu, seda head toitu ei saada mitte praegustelt karjamaadelt, mis leparäga-tikkude ja kadakatega kaetud, waid maad tulewad ära parandada, mis karjale head toitu annawad. Hea toidu läbi tõuseb piima- ja wõihulk. Tuleb sihikindlamale majanduslikule poliitikale asuda.

Edasi tähendas härra rahaminister, et põllumehed on sel aastal wäga palju laenu saanud. Põllumehed on tõesti laenu saanud ja see oli põllumeeste seisukohalt wälja minnes wäga tarwilik, et nemad mitte päris wiletsusse ei jääks. Kuid mina tahaksin küsida, kas anti see laen põllumeeste seisukohast wälja minnes, wõi riigimajanduse seisukohast wälja minnes? Pean tunnistama, et laen anti wälja riigimajanduse seisukohast, sellepärast et majanduslik kriis ähwardas ilma laenude andmata tugewaks minna. Läänud aastal, kui majanduslik kriis ennast awaldama hakkas, selgus, et põllumajandus ikaldub. Põllumees loobus kaupade ostmisest ja kaupmehed sattusid ärewasse meeleollu; ei saadud niipalju kaupasad müüa, kui oli kawatsetud ja selletõttu langesid kaupmehed õige raskesse seisukorda. Selgus, et suurem osa kaubatarwitajaid maal on, mida aga waremalt ei tahetud uskuda. Tekkis ikaldusaasta mõjul niisugune meeleolu, et hakati kaupade ostmisest tagasi hoidma. Ühed, kellel raha oli, waatasid aegsasti ette ja ootasid, mis nüüd tuleb, teised aga, kes oleks ostnud midagi hädapärastki, nendel ei olnud raha käepärast. Niisamasugune lugu oli ka tööstusette-wõtete saadustega: ka sealt hoidus kaubaostmine tagasi. Kui läinud aasta majan-

duslik kriis mitte nii suur ei oleks olnud, — oleks edasi waadatud põllumehe peale, kui tööhobuse peale, kellele ainult piitsa antakse, temalt tööd ja hoolt nõutakse. Siin on see ühine wäerind, kes põllumees-tele piitsa tahab anda igasugusel alal. olgu see maksude alal ehk mõnel teisel alal ja see ühine wäerind on teil olemas. (Wahelhüüepahemalt poolt. — K. Einbund, põl.: Waat, kus õige mees, see kellameister seal!)

Seda kõike lühidalt kokku wõttes, soowitaks mina, et rkl. härra Einbund'i ülemineku-wormel wastu wõetaks, et põllumehed raskest majanduslikust seisukorrast ja kitsikusest wälja pääseks. Härra rahaminister ei öelnud mitte otsekohe midagi kindlat, waid ütles selle kohta nii ja teisiti. Ütelge selgel sõnal ära, kas Teie põllumajanduslikud krediitdid awate wõi mitte.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Pooli poolt on esitatud järgmine lihtülemineku-wormel: „Ära kuulates rahaministri wastust põllumeeste Riigikogu rühma arupärimisele maaparanduse ja ühispiimatallituste ehitamise laenude sulgumise asjus, läheb Riigikogu päewakorras edasi.“

Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Liigand'il.

O. Liigand (rhw.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Ma ei oleks mitte sõna wõtnud selle küsimuse puhul, aga paari wahelhüüde tõttu paremalt poolt tunnen ennast sunnitud olema seda tegema asjaliku märkusena. Paremalt tiuwalt hüüti härra rahaministri kõne ajal waele, et wõõras kapitaal juutide kaudu sisse on woolanud, kusjuures ühtlasi teistes wahelhüüetes mõista anti, et see sümpaatia juutide wastu iseäranis siseminister härra Olesk'i ajal märgataw olnud. Et see aga

tõega mitte hästi kokku ei käi, selle kohta tahaksin mõned arwulised andmed ette tuua, mis natukene teist keelt kõnelewad. Nimelt on mul andmed Narwa karantiinist läbikäinud ja Eestisse tulnud elanikkude ja juutide kohta 1920 a. kuni 1. oktoobrini 1923 a. Nende andmete järele on sealt sisse tulnud kokku 44.946 inimest. Sellest arwust on 625 juuti. Ja nimelt: 1920 a. on sisse tulnud 19.476 inimest, nende hulgas 68 juuti, — see oli terwel sellel aastal, kui härra Olesk oli siseminister. 1921 a. on üldse sisse tulnud 16.537 inimest, nende hulgas 33 juuti; 1922 a. on sisse tulnud 6.586 inimest, nende hulgas 52 juuti ja 1923 a. kuni 1. oktoobrini, see on 9 kuu jooksul 2.347 inimest ja nende hulgas 472 juuti, ja see teeb wälja 20,1% selle aasta üldarwust. (Wahelhüüded põllumeeste keskel: Need on Pitka omad! Eksport juudid! — Naer. — Juhataja helistab.) Mitte kõik. Seal oli ka mitte Pitka juute. Ma tahaksin weel juurde lisada, et need juudid on sellel ajal tulnud, kui siseministriks oli härra Einbund ja nimelt sellel ajal, kui walitsuses oli domineeriw osa põllumeeste kogudel.

19. Koosoleku lõpetamine kwoorumi puudumisel. Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Uibopuu poolt on üles tõstetud kwoorumi küsimus. (K. Einbund, põl.: Ma palun isiklikus asjas sõna.) Mul ei ole mitte wõimalik praegu sõna anda, enne kui kwoorum kindlaks on tehtud. (Helistatakse kõrwalruumidesse.) Koos on 39 Riigikogu liiget, sellega puudub kwoorum. Lõpetan Riigikogu koosoleku ja ühtlasi sellega ka käesolewa istungjärgu.

Koosolek lõpeb kell 7.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Tõnisson**.

Abiesimees **K. Wirma**.

Abisekretäär **J. Wain**.